

Luceafărul

Săptăminal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Istoria partidului - istoria noastră

ne pregătim de sărbătoare? Partidul Comunist Român va avea, în mai, 65 de ani de existență. Este, desigur, o banalitate să se repete că în desfășurarea istoriei naționale sau universale, șase decenii și jumătate sînt mai puțin decît o clipă sau că, în perioada contemporană, în care dezvoltarea istorică a căpătat ritmuri rapide, necunoscute în trecut, șase decenii și jumătate înseamnă cu mult mai mult decît aceeași perioadă în epoca modernă sau, evident, în evul mediu. Sînt constatări lesne de făcut dacă plămăm deceniile de existență ale partidului nostru în perspectiva multimedierii istoriei românești sau dacă facem o comparație între ceea ce s-a petrecut în țara noastră între 1921-1981 și, să zicem, 1500-1565 ori 1720-1785. Aniversarea Partidului Comunist Român ne îndeamnă la alte reflecții decît la aceste consideratii despre dimensiunea timp a istoriei.

Există în cercetarea istorică așa-numita regulă a epilogului: dacă, aflat în vârtejul evenimentelor, istoricul i-ar fi anevoie să le deslușească direcția de evoluție și să le întrevadă rezultatul, o dată un proces sau un ciclu de eveniment încheiat, istoricul care îl investighează știe să ordoneze fiecare fapt și să refacă relațiile de determinare cauzală dintre ele. Dacă privim din acest unghi de vedere aniversarea partidului nostru, rădăcinile lui istorice coboară mult, neînchipuit de mult în trecutul poporului român. Un partid politic se naște din convergența unui curent de idei cu activitatea unei clase sau grup social. Este firesc deci ca ambele componente să-și aibă antecedentele sale. Când a luat ființă la noi mișcarea socialistă către sfîrșitul secolului al XIX-lea, adversarii ei au afirmat că în România, socialismul este o „plantă exotică” fără nici o șansă de a prinde rădăcini. Chiar fruntași socialiști, precum Constantin Dobrogeanu-Gherea, care au combătut statornic și viguros aceste afirmații, vedeau biruința socialismului în România drept o consecință a instaurării lui în țările dezvoltate ale Europei centrale și apusene. Și pentru unii, și pentru alții - apropierea pare desigur ciudată - pămîntul românesc nu era în măsură să dea ființă unei „plante socialiste naționale”.

Și totuși, astăzi, cînd contemplăm procesul de făurire al Partidului Comunist Român, cînd beneficiind de regula epilogului pornim la cercetarea cauzelor cunoscîndu-le efectul, rădăcinile naționale ale partidului sînt mai lesne ca oricînd de observate. Istoria noastră social-politică relevă permanenta racordare a societății românești la marile fluxuri și curente ale istoriei continentale și universale și, în acest cadru, un șir de prime afirmări care - luate în ansamblu - dovedesc cu prisosință că solul românesc era mai în măsură decît multe altele să zămisească din propria-i substanță sămînța însăși și planta chemată unei otit de falnice creșteri.

Exemplele sînt la îndemîna oricui: să le evocăm pe cele mai semnificative. Cînd în a doua jumătate a secolului al XIV-lea și prima jumătate a secolului al XV-lea, feudalismul european cunoștea înția sa criză, teritoriul românesc este străbătut de acest val de mari mișcări țărănești și înregistrează rîscala de la Boblna (1437) cu nimic mai prejos de celebra „Jacquerie” din Franța și rîscala lui Wat Tyler din Anglia. La noi, izbînda țărănilor nu a fost deturată în avantaajul unui Etienne

Marcel, ca la Paris, ci ea a dat acel program de revendicări, care apare în înțelegerea încheiată cu nobilimea înfrîntă: un program gîndit de țărani și impus de țărani. În 1514, războiul țărănesc al lui Gheorghe Doja preludează războiul țărănesc german din 1525, fapt pus în lumină de Friederich Engels în lucrarea - devenită celebră - consacrată acestui mare eveniment de istorie europeană. Ultimatumul prezentat la 11 noiembrie 1784 de țărăni rîscuțați ai lui Horea, Cloșca și Crișan nobilimii asediata la Deva dezvoltă un radicalism care depășește programele agrare ale revoluțiilor din secolul următor. Iată deci, că, în ciuda condițiilor vitrege de dezvoltare istorică, am rămas mereu în contact cu „pulsul” istoriei și - dovadă a vitalității noastre - ne-am înscris între primii sau am fost chiar primii în afirmarea noilor crezuri și a noilor idealuri de echitate și progres.

Mișcarea socialistă și muncitorească, atunci cînd au apărut ca expresie a unor legități și cauze interne, aveau un cadru social autohton modelat de o evoluție multiseculară. Revoluția din 1848 pe care reacționarul mitropolit Neofit o denunță ca o „revoluție comunistă” a fost expresia voinței de reînnoire a structurilor societății românești și în ideologia ei se întilnesc componente majore ale ideologiei noastre: progres social, unitate și independență națională.

Pe făgașul deschis de revoluție și în condițiile desfășurării elafului națiunii române de a-și încheia statul național unitar, s-a desfășurat marea dezbateră despre căile pe care trebuia să meargă societatea românească, dezbateră în cursul căreia s-au rostit minți strălucite ale neamului, între care Mihai Eminescu, marele poet național, care a fost însă și un cugător politic de primă mărime. Socialismul românesc a apărut și s-a înscris în această confruntare de idei. El s-a delimitat, firește, de liberalism sau conservatorism, dar soluțiile preconizate de noul curent nu erau un transplant față de care organismul autohton să manifeste - mai devreme sau mai tîrziu - fenomenul de respingere. Fără acest cadru ideologic românesc, în plină eferescență, programul socialiștilor români redactat în 1885-1886 de Constantin Dobrogeanu-Gherea, unul din primele programe ale mișcărilor socialiste europene, n-ar fi fost decît un oarecare „jeu d'esprit” fără rezonanță, și, mai ales, fără viitor.

Partidul nostru apare, așadar, ca produsul necesar al unei întregi istorii, pregătite, cum ar fi spus desigur Nicolae Bălcescu, de lucrarea înceată a veacurilor și tocmai de aceea, puternic și curajos. Istoria lui nu este numai istoria celor șase decenii și jumătate de cînd el există ci întreaga istorie a poporului român. O istorie care de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, de la venirea la cîrma partidului și a statului a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a devenit un element fundamental al conștiinței politice a națiunii române; o istorie care ne-a redat identitatea națională și demnitatea națională, o istorie care este, în același timp, a partidului și a poporului nostru.

Fl. Constantiniu

Antologia Luceafărul

POETII SI PARTIDUL

Acum și-ntotdeauna

E dat o viață numai să avem și-o patrie ce pe pămînt e una. Ca ea să strălucească-n pisc suprem cu glas de aur o sălvește struna. Noi viața pentru ea oricînd ne-o dăm acum, și-apurarea și-ntotdeauna!

Victor Tulbure

O inimă și un partid avem.

Int-insul inimile noastre-s una. Stindardul lui e-al adevărului suprem pe care nu-l doborîă nici furtuna. Văpăia-din mătase-i sîrîntîm acum, și-apurarea și-ntotdeauna!

Pe cel mai bun în frunte îl avem.

Simțirea noastră cu a lui e una. Partidule, în zborul tău suprem, cu el în lupte năzuim Comuna și douăzeci de milioane îl urmăm acum, și-apurarea și-ntotdeauna!

O VIAȚĂ PENTRU UN RĂSPUNS

Cartea profesorului Dumitru Mărtinaș, **Originea ceangăilor din Moldova**, este indiscutabil o contribuție decisivă pentru lămurirea problemei atât de complexe și atât de aprig discutate, a trecutului și prezentului acestor români din acea parte a României, în care trăiește și azi, amintirea lui Ștefan cel Mare. O consilier decisivă, atât prin bogăția și precizia informației din domeniul istoriei, al etnografiei și al filologiei, cit și prin rigoarea științifică a argumentării. N-aș putea să spun că nu mi-am dat seama de valoarea științifică a lucrării profesorului D. Mărtinaș, curînd după elaborarea ei. Nu am în această privință alt merit decît că - fiind unul dintre foștii elevi din Tg. Mureș ai profesorului și rămînd în corespondență cu el după stramutarea sa la Buzău - am citit în manuscris întreaga lucrare. Tinînd o conferință în Buzău, am văzut, cu surpriză și bucurie, că în primele rînduri ale auditoriilor se afla profesorul D. Mărtinaș. Cu toată izolarea la care îl obliga o boală ce de mai mulți ani îl prindea

Ovidiu Papadima

mari suferințe, dragostea pe care o păstra foștilor săi elevi l-a determinat să asiste la conferință. La sfîrșit, l-am căutat să-i mulțumesc și am stat mai mult de vorbă. Între altele, mi-a spus că e de cale să termin o lucrare importantă și că mă va căuta la București, ca să mi-o aducă. În anul 1971, dacă-mi

N. Tonitza: „Fata pădurii”

TINEREȚEA CLASICILOR

Spiritul activ al sintezei

Istoria unei culturi ajunsă cu dificultate la înălțimea unei doctrine de fel ortogenetic, precum este cultura română, cunoaște cîteodată momente de concentrație în direcția sintezei, explicabile numai prin acumulări considerabile și care sînt nu o dată de nepercept în examenele rezepzi. Cînd apăruse Dimitrie Cantemir, cu „Descriptio Moldaviae”, cu „De antiquis et hodiernis Moldaviae nominibus” și cu „Historia moldavica”, nimic nu parea să-l anunțe dacă nu așezăm, la fundamentul acestor întreprinderi, sfîrșirile critice ale cronicarilor în a imprimă în imagini falsificate asupra acestei populații cuminți și aflate „în calea răutăților”. El înălța, printr-o mișcare de voință, un moment pregătite de nenumărați anonimi și ale cărui semne dîntii sînt de observat la Neagoe Basarab; acest edificiu rămîne singular și cînd veni B.P. Hasdeu împresia de fenomen natural fusesse foarte pronunțată. Deodată românii dădura semne că răspund cu originalitate unor întrebări universale și, ca Nicolae Iorga, care privea facerile și deslăușirile de la altitudinea istoriei generale a lumii se dovedea că înțelegerea legilor istorice e cu puțință mai cu seamă în Carpați.

Artur Silvestri

Continuare în pag. 2

CĂRȚILE ANULUI 1985

PARTEA CEALALTĂ

Cărțile lui Marius Robescu (1943-1985) aparau la intervale simetrice de trei sau, după **Spiritul înșecat de real** (1978), doi ani. Era parca în această regulă ritmul respirației lirice, al acelei respirații egale în deznădejde și jubilație. Trei ani și se păreau poetului ritmul ideal pentru isirea în lume a versurilor. Oare accelerarea din ultima parte a existenței sale să fi fost efectul purei intimplări? **Pielea minotaurului** (1982) și **Inimile de platină** (1984), neaducînd schimbări fundamentale ale universului și discursului poetic, sînt totuși mai radicale. E în multe din poeziile acestor volume o disperare și o curiozitate la care singurătatea conduce - disperarea și curiozitatea de a întoarcere pe partea cealaltă orice obiect din imediata apropiere, ce-ar prezenta interes, oricare semn sau simbol, stări abia definite și idei incerte, sentimente trăite plene și gînduri largi, „cerul comun” și „lumea clară, curată”. Spre finalul unei poezii din **Pielea minotaurului** apar aceste versuri: „dar toate sînt ogîndă pe lumea de apoi / imagine întoarsă, netezime, / nimic nu are sevă sau durată. / destram pe nesimțite o pinză de pânjen”. Sumbra previziune! Puterea transfigurării (totul - ogîndă) e în ordine reală, o moarte. Pentru ca sensul să se ridice „neted” în cultul propriei solitudinii se simte mereu nevoia unei asemenea destrămări. Fiecare pas justifică o renunțare, o scufundare, o scufundare în sine: destrămarea realității cu scopul unic al dobîndirii ciudatei pinze, întretăiere de noduri și fire, a virtualităților. Poezia lui Marius Robescu ne-a părut întotdeauna o poezie „de cameră”, în sensul că explozia afectivă se consumă într-un spațiu închis și redus, în „încăperea” puțin concretă

Costin Tuchilă

Continuare în pag. 2

Viitorul se clădește azi

Inceputurile Bucureștilor se învîluie în aerul unei cunoscute legende, la care generațiile succesive au aderat și adera prin consens explicit sau tacit. Chiar dacă legenda nu poate înlocui un certificat de naștere, ea ne așează într-o relație de tonică solidaritate cu destrul în timp al orașului. Mai importantă decît povestea întemeierii Bucur Ciobanul este realitatea fiului torsi din ființa ei nebuloasă, înțereu mai cuprinzător, pe măsura ce devine istorie.

La confluența unor civilizații distincte, Bucureștii și-au adăugat, de la un veac la altul, valori de arhitectură și urbanism de o diversitate marcată. Din punctul acesta de vedere, orașul a fost permanent un creuzet în care s-au armonizat viziuni și stiluri din toate punctele cardinale, din impactul lor rezultînd mai mult decît un peisaj pitoresc. Din păcate, prea puțin dintre cele ce au fost au mai ajuns pînă în zilele noastre. Din zestrea de edificii a orașului care a fost, războaiele au secerat partea lor de pradă. Incendiile și cutremurele la fel. Nu este mai puțin adevărat că unele construcții, într-o vreme cînd nu existau soluții pentru salvarea lor, au stat în curmezișul creșterii orașului însăși și au pierit mistuite și tinacop. Sărindarul, în acest sens, poate fi un exemplu. Turnul Colței și Calimata altele. În presa vremurilor, în parlament, s-au confruntat opinii contradictorii. În umbra vacarmului, sentimentaliștii și-au reținut sau nu și-au reținut lacrimile și viața a curs înainte, tumultuosă ca un torent.

Pentru a aduce înfățișarea Bucureștilor în pas cu vremurile, înaintașii noștri au făcut ceea ce a stat în puterea lor să facă. Mai mult din timpii aserti de vasc pledează argumentul decît ar fi dorit și ar fi trebuit. Cert este că alura de astăzi a perimetrului central al metropolei s-a împlinit între cele două războaie mondiale din secolul nostru și își are farmecul ei. Însă și marginirile ei, de care nu putem face abstracție.

Astăzi, intrat într-o vîrstă nouă, primul oraș al țării își caută un chip pe măsura vremurilor. Prin inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, un nou centru civic își limpezește conturul, rîndindu-se printre-un generos bulevard la realitatea orașului de acum. Dimbovița însăși își innobilează traseul, pregătindu-se pentru un nou destin. În avangarda acestor lucrări de amploare au fost rectificate și reconstruite, de la un capăt la altul, vechi artere bucureștene, asemenea căii Moșilor sau șoselei Pantelimon. De data aceasta, drumul spre mine al orașului nu mai urmează itinerari haotice, ci se subordonează unor criterii ferme, riguroase, proprii timpului nostru, care și-au vădit sistematic coerența și clarviziunea. Izbînzile urbanistice din ultimii aserti de vasc pledează argumentul în favoarea incontestabilei lor eficiențe. Totuși, orice izbînda de acest gen, și aici, ca și pe alte meridiane, pretinde un preț. Toate marile metropole ale Europei au plătit, fiecare la timpul ei, o astfel de vamă. Unora, acest preț este derizoriu. Altele, este mare. Și în unele cazuri nu poate fi acceptat. Și aici, ca și pe alte meridiane, dilemele se tranșează din mers, cum se tranșează indeobște toate dilemele vieții de zi cu zi ale unei comunități.

Fire robustă, așezată pe un optimism incurabil, bucureștenii înțeleg că astăzi se joacă însăși cartea metropolei lui. În Epoca Nicolae Ceaușescu, economic și conceptual, România își permite să se angajeze plener în efortul de edificare a unei Capitale moderne, monumentale, demne de acest sfîrșit de veac și mileniu, în consens cu aspirațiile locuitorilor ei. În acest context, verbul a opta se conjugă cu o frec-

Mihai Pelin

Continuare în pag. 3

MULT E DULCE...

Parfumul vechilor texte

„Vorbul de Tana de Jos... are în grîia la curtea domnească toate treblele tinutului acesta. Sub ascultarea lui se află scaunele de judecată ale tinutului. În fața lui sînt aduse pricinile de judecată. El hotărăse în pricinile de osîndire și poate să hotărăse pedeapsa morții, fără stirea domnului...”

Oare cu ce-și trecea timpul un mare vornic la începutul secolului al XVII-lea? Evident, sarcina sa presupunea o multime de îndatoriri: slujba sa la curte, pricinile de judecată, din cînd în cînd vîntoarea, și în puținele clipe de răgaz îngăduite de domn, inspectarea numeroaselor sale moșii. Toate acestea îl ocupă zilele; dar noaptea cădea repede. Și nopțile erau cu atât mai lungi „cu cit, din noilembră pînă în martie, drumurile deveneau impracticabile, iar viscolul te îndemna să te închizi în casă - să nu uităm că pe la 1635 întreaga emisferă nordică intră într-o micro-glaciațiune ce avea să dureze vreo două secole.

Dincolo de o anumită vîrstă, cînd domnenii se împuțgează, lungile nopți de iarnă deveneau cu atât mai lungi cu cit mîna de fier a unui Vasile Lupu pusesse capăt uneltirilor, distracție preferată a boierimii moldovene de pînă atunci. Lungile nopți de iarnă sînt propice zborului imaginației: începînd cu secolul al XVII-lea, puternicii zilei se dedau din ce în ce mai ades vicliului ascuns al scriiturii. Nu mijloacele financiare pentru a-și satisface pe atunci foarte costisitoare pasiune lipsesc: copisti cu zecile traduc din sîrb și greacă, din rusă și slavonă, literatura de divertisment a

Tudor Păcurariu

Continuare în pag. 6

ORIGINEA ROMÂNEASCĂ A CEANGĂILOR

MASĂ ROTUNDA (în paginile 4-5)

EMINESCU: «Opere» vol. XIII

IV

ocul lui Eminescu în literatura și cultura română a fost văzut în două feluri distincte și, de cele mai multe ori, neconcordanțe în parte a funcționat o linie de viziune stabilită de Titu Maiorescu...

nuscricilor poetului, dar mai ales pe latura creației poetice, în timp ce alături există și direcția care are în vedere totalitatea acestor manuscrise...

Titu Maiorescu calculase pentru Mihai Eminescu o carieră universitară, care după cum stim nu s-a realizat. Mihai Eminescu n-a intrat deci în echipa de discipoli ai lui Titu Maiorescu...

Gestul actual definitivat a Operei lui Mihai Eminescu nu face decât să întărească această opinie, iar prin ele se poate crea un model recuperator și pentru alți scriitori și oameni de cultură...

Partea cealaltă

Urmae din pag. 1

ce se sustrage mișcării cotidiene pentru a face loc meditației. În ultimele volume acest consum căpătase o tuză agresivă. Partea cealaltă devine cea ce se sustrage mișcării cotidiene pentru a face loc meditației...

Urmae din pag. 1

Acea lungă perioadă de universalitate în termen românesc, începută de Hașdeu și consolidată, rînd pe rînd, de Eminescu, Părvan, de Blaga...

Urmae din pag. 1

astfel de involverare, consumată în ideea revoluției, jocului românilor în istoria universală, putea să crească, școală și nu a creșcut...

M. Ungheanu

său are consistență, autenticitate, verosimilitate artistică. Așa cum paginile care evocă lumea aristocratică și aristocratică și aristocratică...

Carte înegală, cu pagini valoroase dar și cu cărți neastăpate, Zori în ceață este, pe ansamblu, un tipic roman popular...

Valentin F. Mihăescu

Paralel cu apariția edițiilor critice ale clasicii române, cu reditățile, în serie speciale, ale unor lucrări fundamentale de filosofie și istorie a culturii...

VIATA CĂRȚILOR

ȘCOALĂ ȘI CULTURĂ NAȚIONALĂ

atit de pregnant și în altele nuanțe, necesitatea educării prin valorile culturii naționale. Volumul „Nu din partea aceea”...

melie: cultura sufletească adevărată și înaltă, alături de o putere economică sigură. Cunosător din interior al tuturor problemelor școlii românești...

Gheorghe Buluță

Onisifor Ghiu „Nu din partea aceea”. Studii și articole, 1906-1914. Ediție, studiu și note de Vasile Popoagă. Postfață de Nadia Nicolescu. Editura „Eminescu”, 1985.

EUGEN TEODORU: «Zori în ceață»

noua carte a lui Eugen Teodoru, Zori în ceață. (Editura Eminescu, 1985), poate fi inclusă, prin raportare la modele celebre și păstrind, desigur, porțiile, în categoria Bildungsroman-ului...

subul — potează: —. — Ne vom mai întîlni, te asigur că vei avea în partea mea tot scrijburii. Personajul pare creditabil, iar sprînjul promis devine realitate...

Finalul romanului este deschis, Cezar Teodorescu părăsindu-ne într-un moment decisiv se nare pentru viața sa sentimentală...

Grigore Hagiu

PASAJUL

Poeziilor tragice Nichita Stănescu și Grigore Hagiu

Nu mă împovărați de sentimente dar nici nu țineți seama de mine fără ele aș fi urât și fi negru

de când cei mai buni dintre noi au plecat înima mea e un cavou rece a trecere prin pasaj noaptea

oricine poate scoate cuțitul oricine poate folosi orice armă dar mai ales pe cele interzise

de câte ori în noaptea vieții nu mi-ați adus aminte de acestea m-ați pus să jur m-ați pus să repet

deci juram strîmb și nimeni nu s-a împotrivit nici inimile străvechi cel puțin

de ce ar fi făcut-o trecind ca o femeie dragă

pe trecerea de pietoni pe urmă deodată venind ploaia un timp urit un frig aproape magic

fața inimii contorsionată tragedii firește învățături străvechi greu de silabisit primite greu

ca tot ce nu folosește imediat spre a putea dovedi forța necesitatea de a fi sătui pe urmă

siguri pe noi că însemnăm ceva în fața altora sau nici atât îngăduința celor care ne refuză

săli pline sentimente delicate indesate ca buzunarele pline de bani un autograf sau o îmbrățișare mută

de câte ori mi-nțiii prea puțin rămânem față în față cu noi cînvingerile se cîstigă într-o viață

sunt roți sunt pîrghii ce suspină urînd poveri desigur insondabile vagoane grele trupuri asudate

aglomerări penibile în săli de visc distilarea sentimentelor cu masă nu le apropie de ochii ei

lupa nici unui savant oda ipocriziei în ultimul act tragic

acum ceri calul ori îți pierzi regalul o coroană pentru acest orgoliu costind o rublă un dolar o dramă

pe coastele de azur în vîntul care nu alungă norii nici nu deschide ușile oceanului

în clipa care o să-ți toarne în pahar otravă însă o bei și e o grea beție căci fără drogul ei

nu merge droaga înainte căluțul iluziei rămîne alb dar șchioapătă se poticnește la acest miraj

scriș pe perete alb pe negru a fi înlesniți curajoșii să-și care dricul înainte

noaptea e groasă ca pasta dintr-o conservă de peste dealfel nici civilizația peșterii

nu este mai albă nici rîmile leilor din deșert nu se închid de la sine

auzim foarte des răgete de ele să se facă auzite se simte datoare vocea poetului

pe struna ei se pun aodelea chinuri chemări înfiorate noaptea le vindecă.

Ion Murgeanu

Desen de Florin Pucă

PORTRET ÎN ALB

ne-a mai părăsit, iarna trecută, un poet, un mare poet: Grigore Hagiu. Abia trecuse jumătatea de secol. Si tot iarna, ca și celălalt mare prieten al său, Nichita Stănescu. Amîndoi de fapt alcătuiau acel miez de aur și neperchele al pleiadei de poezii ostibelei despre care constituia literatura și cultura române a lung act la început cu surprindere apoi cu încercare iar apoi cu obișnuința pe care și-o dau lucrurile care încep să devină deja clasice. Grigore Hagiu era și avea un nobil reflex de personalitate. Era de o generozitate care-l plasa dintr-odată printre ființele rare ale acestui pămînt. Cred că în viața lui n-au fost două secunde în care să se certe cu cineva. Înalt, cu o alură atletică, venind parca din antichitatea greacă, își purta chipul tăiat sobru în scripuri de piatră și metale rare, luminat mereu de o blîndă și caldă înțelegere a lumii, astfel că atunci și acolo unde se așeza producea numai liniște și împăcare. Rară ființă, rar om și poet ca el. Avea una din cele mai depline înțelegeri ale operii marelui nostru Mihai Eminescu și-mi aduc aminte cum, în prima tinerete, cînd se alcătuiau grupuri de tineri scriitori și călătoream de la un capăt la altul al țării, pen-

tru a o cunoaște și a-i înțelege sufletul și mintea care abia i se lîmpezea după încercările și furtunile celui de al doilea război, el, Grigore Hagiu, se ridica drept și, cit era de înalt și impunător, începea să recite. Tentația era ca fiecare să-și recite versurile proprii. El recita din Eminescu. A spus cineva: cînd moare un poet, lumea rămîne mai săracă puțin. Dar cînd poetul acela își era și prieten lumea devine aproape de neînțeles. Grigore Hagiu a trecut în umanitatea operii de adevărat și de aici, din acest punct al existenței poetului rămînem ca să-i răsfoim filele vieții sale și să-i înțelegem sensul și durată lumii pentru care s-a zbatut. A debutat în urmă cu douăzeci și ceva de ani cu un volum intitulat „Portret în august” și a strîns cartea după carte, inundat de duhul inspirației și al măiestriei sale inconfundabile, pînă să încheie o operă. Au urmat în serie: „Continentele ascunse”, „Sfera gînditoare”, „Nostalgica triadă”, „Spațiile somnului”, „Miazănoaptea miresmelor”, „Descîntec de gravitație”, „Fantastica pădure”, „Sonete” și apoi „Alte sonete”. Avea proiecte mari printre care și realizarea unei antologii a poeziei române de la eliberare încoace, antologie în parte terminată și intitulată „Poezia luptei cu inerția”, gest editorial în care se întrevedea și o arzătoare dorință de ordine critică și un act de dreptate estetică ca și un omagiu celui care a inaugurat noul drum al liricii române, Nicolae Labiș, care a murit și el tot tînăr. Grigore Hagiu a debutat așadar cu o carte, „Portret în august” ca un simbol al permanenței și puterii vîrstei tinere în înfloritoarea expresie a verii și a energiei în continuă decontare ale acestuia și a murit în februarie, cu un portret, ca să spunem așa, în alb. Nîngea peste el. Mi se pare cutremurător de exact și de sugestiv în dramatica sa semnificație întreg acest traseu ca o vîlă sau ca un fragment aspru de arc peste un tumultuos și extraordinar de cuprinzător, destin. Atît, aceasta e tot ce pot să înțeleg acum în fața gestului irevocabil al morții și rămîne să-i recitesc cărțile, pentru că prezența sa printre noi mai e acum decît un fosnet de carte.

A. I. Zăinescu

VOIEVOD AL LYREI

În memoria lui Grigore Hagiu

Te-ai dus și tu, prietene Grigore, Pe drumu-aceia presărat cu jale, Acolo unde plouă doar și nor e Și somn tern cu candelă astrale.

Din raze stîrpei nobile descîns, Te-a săgetat floral vesnicie Și doruri, visuri, fiorul le-ai cuprins În sfera gînditoare-a Poeziei.

Ion Segărceanu

Te-ai năruit în cînt, ca într-un spațiu De zbor celest și lacrimă fierbinte, Din versul tău ritmînd fără de sațiu Cresc florile aducerii aminte.

Ne e mai gol în suflet fără tine, Pe struna mina luncă bolnavă, Pasarea-Lyră-n piscuri carpatine Îți poartă numele urșit în slavă.

„Te-ai dus și tu zorii, mărite Grig, Pe drumu-aceia unic, fără fală — E trist în Poezie și e frig Fără statura ta voievodă...”

Viitorul se clădește azi

Urmare din pag. 1

vență care-i poate deruta de sentimentali, ca și pe profani. Înainte de a lua în seamă deruta lor, se cuvine să vedem ce am cîștigat oînd. Și cit de rotund este cîștigul în raport cu pierderea. Si ce s-a salvat din toate cele ce puteau fi pierdute.

Intr-adevăr, personalitatea unui oraș reprezintă mai mult decît o sumă de repere arhitecturale și urbanistice. Este o dimensiune ale cărei unități de măsură le aflăm în activitatea fiecăruia dintre noi. Se cuprind în ea și lucruri care se văd, și lucruri care nu se văd, amintiri personale și amintiri colective — așa cum orasul însuși nu este numai o scenă, ci și viața trăită în luminile ei.

Din Bucureștii care au fost, personalitatea metropolei contemporane, intrate sub zodia unei profunde defecțiuni, se împlinește cu un număr de edificii poate mai puțin importante prin chipul lor ca atare decît prin trăirea care le-a marcat existența. Ele fac parte dintr-un fond intangibil, au un loc distinct în memoria fiecăruia dintre noi și nu întîmplător ediliile le ocrotesc și le înconjoară cu o atenție particulară. Cînd și cînd, asemenea edificii se învelesc cu discreție în schele și atunci știm că aici sau acolo se vindecă o rană care ar fi putut să fie.

Si în Bucureștii Epocii Nicolae Ceausescu, spre cîntecul ediliilor lui, astfel de fapte au început să ne rețină din ce în ce mai frecvent atenția. Catalogul restaurărilor întreprinse în Capitală nu este numai divers, ci și substanțial. Intr-un trecut foarte apropiat, rînd pe rînd, s-au reînviat edificii din vîrșii distincte ale orașului: Ateul român. Carul cu bere, casele Disescu, Lahovary, Monteoru și Leș-Vernescu, Biblioteca Centrală Universitară, casa Melik, reședința Cleopătră Trubetkoi, Curtea stîclicilor, palatele Belvedere și de la Cămin, Hanul lui Manuc sau palatul Chica-Tel. O campanie fără precedent în vreo capitală europeană ne-a restituit imaginile dinții ale hotelurilor de altădată din București. Și de fiecare dată a fost vorba mai mult decît despre un simplu și superficial machaj aplicat zidurilor. S-a lucrat temeinic, restituindu-se nu numai o ambianță, ci și un soirot. S-a lucrat cu perspectivă, cumpănindu-se cu matură chibzuință ceea ce va fi acest oras mîine.

Ieri s-a dezvoltat din schele un turn cochet. Bărăția, desoperindu-se privirilor noastre o bijuterie albă, parca mai seducătoare decît aoare ea în stampele unor vremuri care s-au duse. De un destin reînscut au avut parte și alte vestigii de arhitectură din Capitală. Într-un alt edificiu din vîrșii distincte ale orașului — Ateul român. Carul cu bere, casele Disescu, Lahovary, Monteoru și Leș-Vernescu, Biblioteca Centrală Universitară, casa Melik, reședința Cleopătră Trubetkoi, Curtea stîclicilor, palatele Belvedere și de la Cămin, Hanul lui Manuc sau palatul Chica-Tel. O campanie fără precedent în vreo capitală europeană ne-a restituit imaginile dinții ale hotelurilor de altădată din București. Și de fiecare dată a fost vorba mai mult decît despre un simplu și superficial machaj aplicat zidurilor. S-a lucrat temeinic, restituindu-se nu numai o ambianță, ci și un soirot. S-a lucrat cu perspectivă, cumpănindu-se cu matură chibzuință ceea ce va fi acest oras mîine.

Alte pietre, alte străzi, alte file din cronica unui amplu efort de consolidare a personalității orașului. Pe șoseaua Kiseleff s-a restaurat recent somptuoasa casă Toma Stelian, construită între 1906 și 1914, după planurile arhitectului Ion D. Berindei. Pe Calea Rahovei și-a recăpătat aspectul lui inițial palatul Bragadiru, devenind o mărturie vie, de o rară eleganță, a unui gust revolut și a unui anume mod de a ordona spațiul. La intersecția străzilor Itallană și Oțetari, a reînscut vila Matilda Luchian, operă din 1897 a arhitectului N.C. Mihaescu, cu interioarele decorate de Ștefan Luchian și

A. Clavel. Pe strada Lipscani, un vechi pasaj comercial a fost reîntregit în circuit public intr-o înfățișare care mărturisește ani în sir de migăloasă reasezare în drepturi a unui indubitl parium de epocă.

Liniile care vin din trecut spre prezent sînt marcate de rectitudine: cînd meșterii lui Vasile Lupu au vrut să soată piatră și cărămidă dintr-o ctitorie a lui Ștefan cel Mare, urmașul marelui voievod moldovean i-a oprit. În acest domeniu, mai mult decît prin simple gesturi pioase, timpul nostru se legitimează printr-o concepție caracterizată prin rigoare și consecvență. A vorbi despre criteriile și amploarea restaurărilor din România contemporană, înseamnă a trece în revistă etapele succesive ale unei acțiuni cuprinzătoare și metodică, întreprinsă cu energie și competență, inițiată și dirijată de edili clarviziători. Nu se uită nimic și nu se precupește nimic. Nici timp și nici fonduri. Nu se restaurează sub presiunea grabii și cunoaștem lucrări care au durat chiar și un deceniu. Devezile se ridică uneori la cifre impunătoare și mobilizează un număr apreciabil de arhitecți, ingineri, tehnicieni și meseriași cu cele mai diverse profiluri.

Mai mult decît timp și bani, această acțiune precizide o strategie clară și feluri precise. La baza unei adevărate industrii a restaurărilor stau colective specializate, formate sub îndrumarea unor cadre anume create la Institutul de arhitectură și la Institutul de construcții. Iar meseriași ca atare, nu numai odată, sînt absolvenții ai unor reputeate licee de artă. Obiectivul tuturor este unul excepțional. Este vorba, în fapt, de a salva însăși vîrșta Bucureștilor, un mare oraș care tînde fatal să devină prea nou și să piardă, printr-o dezvoltare fără precedent, cîte ceva din cîștigurile unor alte etape

ale expansiunii lui urbanistice. Cu alte cuvînt, cei ce restaurează în Capitală edificii cu înscănatate istorică și prestigiu estetic nu fac altceva decît să ofere un răspuns prompt și sugeneria unui paradox al civilizației noastre. Unui paradox care prin neatenție sau prin indiferență s-ar putea transforma în dilemă. Un viitor pentru trecutul nostru nu este o formulă care s-a lansat în România. Dar în România s-a acționat în spiritul acestui îndemn și înainte de rostirea lui și la fel se acționează și astăzi, cu forțe și mijloace întruna sporite. Faptul că există o școală românească de restaurare, cu metode distincte, nu se mai poate contesta. Intre altele, această școală nu și-a propus niciodată să reconstituie edificii în jurul cărora să adăstăm precum alături de un sarcofag. Astfel, la București, s-a imous dreptat un principiu de la care nu cunoașteam abateri: vîrșia dintre ziduri prezintă vîrșia zidurilor înseși. Hanul cu Tei și Hanul lui Manuc au fost integrate cu mult curaj în existența de zi cu zi a metropolei. O soartă similară sustine ființa Curții stîclicilor. Și chiar dacă o construcție sau alta prin forța necesității, nu pot renasce spre o altă destinație decît aceea a unui muzeu, este preferat cu obstinație muzeul viu celui mort.

Munca arhitecților restauratori, în sfîrșit, nu poate fi concepută în afara unei serioase activități de cercetare științifică. Pe aceste teritorii, ale migălei și ale gestului premeditat, cu temeritate, hotărul dintre erorare și adevăr este o linie deosebit de subțire. Iar soluțiile nu sînt niciodată aceleasi. Aventura, aici, poate mutila o amintire din fiecare și nu întîmplător restaurarea vechilor edificii bucurestene se afirmă în ce mai pregnant ca o cauză de acut interes obștesc. Gestul specialistului, din acest punct de vedere, se consumă inevitabil în privirea atență a opiniei publice și nu incupe vreo îndoială că acest adevăr reprezintă, la rîndul lui, un reper important al climatului nostru social.

O viață pentru un răspuns

Urmare din pag. 1

D. Mărtinaș a fost de acord și i-am telefonat pe loc prietenului Sandru. Acesta a promis că va face lectura și observațiile cerute, cel mult în două săptămîni. A terminat și am constatat cu bucurie că observațiile erau minime — și cu numai și cu importanță — și că lucrarea era de o valoare științifică excepțională. I-am scris profesorului la Buzău și a venit în București fără a întârzia. Amintesc toate acestea, pentru a lămuri ceea ce a urmat. Ne-am dus amîndoi, cu lucrarea, la Editura Academiei. Profesorul Al. Graur — pe atunci încă din 1955 director general al editurii — ne-a primit imediat. Nu era în obiceiul său a-l lăsa pe solicitanți să aștepte. A parcurs lucrarea pe loc și — ca vechi specialist în materie — și-a dat seama de valoarea ei și i-a cerut lui D. Mărtinaș să i-o lase, căci o va edita. Spre durerea mea surpriză, D. Mărtinaș l-a rugat să i-o mai lasă puțin, fiindcă ar avea cîteva completări de făcut. Sobru așa cum îl știam, acad. Al. Graur n-a mai insistat și i-a înapoiat manuscrisul. Ajuși în stradă, nu m-am putut abține și i-am dojenit. Cu blîndețe ce-i era proprie, D. Mărtinaș m-a asigurat că în cîteva săptămîni îmi va aduce lucrarea, ca s-o predăm Editurii Academiei pentru tipărire. Au trecut mai bine de doi ani și n-a mai venit. Continuum corespondența, dar nu i-am pomenit nimic de pro-

Încercă de vezi cît mai cînărești în zori

aș putea să-ți amintesc anotimpul cum vine cu o poveste a nîmănu și-a tuturor pe care o-nghin lacul cu tresii cîmpul cu o singură șină de fier dar mai bine lipește-ți obrazul de bătrîncea arborelui înfîlept e o venă care pe venă ta se lipește revărsînd peste dealuri amurgul secret dar mai bine pune piciorul și trupul peste bulgărele de pămînt din colțul grădinii el roua și ploaia amăgirea fantasma le soarbe fără să-și deschidă gura niciodată fără să-i rămîna stropii în barbă încercă de vezi cît mai cînărești în zori săltați de la pămînt ușor de cîteva fire de iarbă

și cine la ploaie uitîndu-se

plouă și ploaia trece prin mine și eu mă petrec prin ploaie cu o repeziune în care se spală zoaie pe zoaie plouă într-un singur punct anume cu o îndîrjire aproape vîloasă plouă ploaia pe ceva care nu mai e lume și pe negîndite apele să le strîngă dimpreună cu mine se iscă și zboară un cîrd cil pămîntul de site

și cine la ploaie uitîndu-se și la mine va spune în sine-și în sine-și în sine-mi e o ploaie nemaivăzută potopitoare deplină măreață bine că nu plouă pe nimeni

ce foame există focule sacrule

dinspre antichitate și încă mai de departe bate spre mine putoarea morților arși după luptă pe înaltele ruguri în aer pe pămînt pe ape în tine însuși mereu tine însuși cel mai aproape ce foame există focule sacrule ce foame imensă există focule sacrule de cadavre combustie lentă ardem în noi întîmplări chipuri trecute cite ceva din noi înșine care demult a murit și nu ne mai vede nu ne mai aude un fum o părere învințind ochii și nara cum se întunecă de la mină pînă la creier inserarea

Elisabeta Urs-Iloniță: „Natură statică”

sint sacul gros

stăm într-o înțeleaptă cumpănire lucruri și lucruri și oameni și oameni adăugînd iubirii sufocante puțin dispreț pios puțin blîndă ură ne-mbrățișăm pe cit ne și respingem să ne păstrăm în forma care ne conservă e prea devreme să desfidem linia subțire o doamne ce harababură în care haosul pe sine chiar se pierde de am intru cu toții unu-ntr-altul într-o halucinantă izbîtură și n-am mai ști ce-nseamnă oreligie distanță sacră și măsură de n-am mai ști însuși cuvîntul părăsit departe să nu ni se întoarcă exploziv pe gură să nu transforme înfiniul străbătut fulgerător în moarte obositoare da obositoare e vindecarea de nevîndecare nimic nu se comprimă secundele n-au ars nu ard sint sacul gros din magazii păzite umplut pînă la gură cu bile mari de biliard

plouă ploaia bezmetică șuie

lotuși uscat peste tot numai pe mine mă plouă ploaia ordră și nu-i să fug să m-ascund pînă departe-murcîr nici-un pom nici-un gard nici-o dărîmătură plouă peste-o planetă pustie rece și nouă dar ploaia cum bate într-una numai pe mine mă plouă cine mai sint și cine mi-s rudele și prietenii și iubitele plouă peste mine cum plouă pe-un cal din care n-au mai rămas noduroase și grele decît copitele plouă ploaia bezmetică șuie în loc de un singur cap am trei capete trei cucule mă plouă numai pe mine tunuie mohorîtă mahmură ploaia nevăzută lui faur i-azui cum bate ploaia pe oasele mele muzeale de bătrîn dinozaur

și iată-i stînd în bănci

cei morți și cei din închisori și cei din marea sală istoriei îi plae ori stă în firea noastră să luăm de-aici să dăm de dîncolu să rotunjim deci unsprezece mie și rădăcina bună de morți și vii trecînd prin epopeea țărăneasă întulpinînd și încergînd legenda pentru secolul acesta douăzeci cînd metăgăduită răzbi eternitatea unei clase sint multe prubele de foc trecute trecătoare la începutul veacului de-a surda cășăpiți pe la mijlocul lui băgăți prin închisori ar a te naște ci a face piine ar fi putut să fie vîna capitală cu steagul sus pe carul plin cu saci mergeau țărani să-și predea obolul trași inopoi în măștile posomorelii din bătrîni dar mai era și-o altă nuntă și un altfel de zaiafet prin rîpi pe dealuri pe la vii și stîni pămîntul borbieră focuri mari aprinsă vestind din sat în sat invazie barbară deasupra pâlăii de vreașuri și de paie dar desubst jar bun de lemne de salcim biserică înmîreșate gropile de griu în țară să rămîna semințele și învieca lor vigoarea unei nații și iată-i stînd în bănci acum în pîntul sălii

Elisabeta Urs-Iloniță: „Țărancă din Ardeal”

și datinile de acolo, sint considerați ca ceangăi și nu ca români? Și-a dat pînă la urmă seama că răspunsul se afla în studierea graiului lor bilingv, sub aspectul lui românesc. Însă acest răspuns l-a aflat după decenii de căutări și frămîntări. Nu e cazul să le amintesc aici, el aflîndu-se în datinile autobiografice din cartea apărută în 1985. Aș vrea să subliniez însă că D. Mărtinaș s-a considerat, pînă la sfîrșitul vieții, profesor, consumîndu-și astfel energia și timpul, pînă la ulyara de sine. După ani mulți de peregîrîri prin țară, ca profesor de limbă română și filosofie, a venit la Tg. Mures. L-am avut profesor la Liceul „Al. Papiu-Iliarian”. Cîtă dragoste pentru elevii săi, cîtă pasiune și-a risipit în această activitate, cu ce largi deschideri de orizont și-a fermecat elevii. — mi-ar trebui pagini multe ca să le evoc. Există în această privință un document ined. de o sinceritate cutremurătoare: Mesajul domnului profesor dirigită Dumitru Mărtinaș către iubii săi foști elevi de la liceul Al. Papiu-Iliarian din Tg. Mures, promonia anului 1933/1934. Fîind bolnav și neputînd asista la intrunirea acestei promotii, răspunsul i-a fost înregistrat la casetofon în București și dactilografiat, de dr. Alexandru Popsor, unul dintre cei mai fideli elevi ai săi. Acest text, revelator nu numai pentru unicitatea felului său de a fi ca profesor, ci totodată și ca o explicație a faptului că D. Mărtinaș — cu pregătirea sa, care îl putea duce la o carieră universitară — și-a limitat lucrările tipărite la ceea ce a apărut în anurile Liceului „A. Papiu-Iliarian”, începînd cu acela pe anii 1928-1929, și la un articol vibrant, scris pentru revista Indemnul, a elevilor liceului, în anul școlar 1926-1927.

s-a prăbușit cupola unde trebuiau să vină au ridicat-o meșterii din noi și tranie și cel mai ager și mai chibuit din toți maimarele a tot ce se durează cel ce-a știut în drepturi să-i repună se-nfățișează cu ei sub focul aparatelor de fotografiat un munte sacru urias împădurit de dinăuntrul viitor cu oameni

„CE FEL DE UNGURI SINT CEANGĂII, DACĂ EI VORBESC CA ROULI DIN BASMELE LUI CREANGĂ ?”

M. UNGHEANU : Citez : „Punctul de plecare al acestui studiu este un proces de conștiință : ce sînt eu, român sau cuman (Weigand) sau maghiar (Philippides) ? Să nu știu ce este ? Este inseparabil. Ce ați auzit, ce poză trebuie să iau în viață ca cetățean, în profesia mea ? Să privesc lucrurile ca român, să le privesc ca maghiar ? E foarte dureroasă drama omului care nu știe ce este”. (p. 123). Am citit din cartea lui Dumitru Mărtinaș despre „Originea ceangăilor din Moldova”, o mărturisire profund dramatică. Este drama unui om care simte profund româneste, care se considera român și era tratat drept maghiar. „E foarte dureroasă drama omului care nu știe ce este. Sufeream în conștiința mea și știu ce sînt”, scrie mai departe Dumitru Mărtinaș. Urmarea acestei zbateri, a acestei probleme de conștiință a fost o cercetare la fața locului, în înfățișările, o cercetare de o viață, care l-a dat un răspuns ferm. Ceangăii nu sînt de origine lingvistică maghiară, ceangăii care fiind catolici erau considerați unguri de către moldoveni, ascundeau în trecutul lor o origine românească întrecută de vicisitudinile istoriei. „Mărturisesc, mai scrie el, că lungă vreme, deși concluziile faptului lingvistic erau evidente, dar eu nu am avut curajul să mă ridic împotriva autorității științifice, formidabile pe care o reprezintă știința oficială”. Cu toate acestea Dumitru Mărtinaș s-a ridicat împotriva acestor concluzii. Din dramaturgia său procesul de clarificare s-a lăsat numai un cîștig pentru conștiința lui, și un cîștig pentru știința românească. Iată textul discuției noastre de astăzi.

ION COJA : Ca scriitor remarcă un aspect, greu de ignorat : cel uman. Cu fiecare catolic din Moldova, așa-zis ceangău, s-a petrecut o dramă, în măsura în care propria conștiință a ceangăului intră în contradicție cu ceea ce noi, ceilalți români, am crezut, sau am consimțit, fără să cercetăm problema. Căreia să fie maghiar. Această dramă capătă dimensiuni ușor de imaginat în cazul lui Dumitru Mărtinaș, intelectual, filolog, aflat de neamul său, care o viață întreagă și-o dedică elucidării problemei originii sale etnice, iar cînd încheie aceste cercetări prin scrierea cărții, el discutăm azi, nimeni nu-l sauproape nimeni — nu-l ia în seamă. Cîtîndu-l lucrarea în manuscris, am resimțit undele acestei drame și, sint convins, de aceea m-am și legat de această carte, nu pentru conștientizarea științifică, ci pentru înțelegerea ei. Pentru un român din țara noastră, înțelegerea ei este deosebit de importantă. D. Mărtinaș este un personaj incitant, periplul său apologetic fiind atât de necesar pentru lumea de azi. Ce zice Mihail Diaconescu ?... Destinul lui Mărtinaș aminteste de al altor români, ca Simeon Eftimie, Cărtăreanu, Buncăreanu, alții și alții care își așteaptă scriitorul capabil să ne facă să pricepem cum pot trăi unii oameni arzînd pur și simplu într-o idee națională, idee văzută nu ca o împlinire a unor dorințe și trufărie visătoare, ci ca o primărie a ideii naționale, ca act de justiție instituită în relațiile dintre oameni, dintre popoare.

MIHAIL DIACONESCU : Trebuie să încep cu o confesiune : am scris un roman despre Iuon Căianu, român catolicizat, care este un celebru autor de lucrări muzicale în secolul XVI. Ioan Căianu, care, după ortografia maghiară, era Joannes Kajoni, ținea să i se erte originea valahă și semna Kajoni-Vaiachus. Am scris urmele lui, dar se poate zice astfel, în înfățișarea sale de basină, pe vremuri stăpînite de Ștefan cel Mare, în miezul Transilvaniei, și am descoperit acolo unde fusese sate românești, de confesiune ortodoxă, o populație de religie catolică, mai mult zis catolicizat. Căianu, pe care eu îl consider o expresie reprezentativă a capacității creatoare a poporului român, a fost și la catolicii din Moldova. Deznănzălzirea produsă în locurile natale ale lui Ioan Căianu m-a făcut să-mi pun întrebarea de ce nu se cercetează această problemă. Cartea lui D. Mărtinaș mi-a dat un răspuns și o consider de aceea o carte profund revelatoare care va deschide mulți ochi. Ea ne indică o direcție de cercetare, care cu această carte inaugurează o altitudine nouă asupra unor aspecte pe lingă care am trecut și trecut. Intre acest venit și un compozitor român trecut la catolicism, dar semind Ioan Căianu Român și D. Mărtinaș care s-a transformat viața într-o campanie de cercetare și afirmare a originii românești, a lui și a consătenilor săi din Moldova, eu văd o strînsă legătură.

V.M. UNGHEANU : „Unu-l moldovean, unu-l ungurean și unu-l vîrceanu...” Cu unu-l care face parte dintre românii catolici din Moldova, care au fost catolici, ca să folosesc acest termen important, ajuns oarecum la modă, necunoscut însă pînă acum de marea majoritate a celor denumiți astfel și respins ca o gravă ofensă de cei care-l cunosc, am considerat că nu pot începe mai bine cercetarea mea la catolici inspirată dezbateri, decît cu binecunoscutele versuri din Miorița. În care sint implicat prin originea transilvăneană și, ca o consecință a acesteia, prin numele de familie.

Istoria românilor catolici din Moldova, mă refer în mod deosebit la cei ungureni, a fost dură și dureroasă de multe ori pînă aproape în zilele noastre. Cu toate avăturile de odinioară, noi ne-am știut și nu știm „fide et sanguine Romani”, probînd aceasta cu limba, cu portul, cu datinile, cu moda de viață și cu conștiința noastră. În schimb, anumiți istorici și publiciști unguri, și numărul lor e legiune, de două secole încocoare ne stabilesc care mai de care tot felul de origini fabuloase și ne revendică foarte insistent pentru o altă naționalitate : cea maghiară. Dacă a fost aceasta ne revindică pentru natura lor. „Că ungurii ne revendică pentru natura lor”, aceasta ne onorează, că alții ne respundiază, aceasta ne miră. Aparența față de nația noastră însă ne obligă. Căci cu singele părinților și strămoșilor te naști și nu-l poți lepăda.”

Din această obligație sacră, fără nici un ajutor material din partea statului, s-au născut instituțiile noastre de cultură în limba română, ca o necesitate firească, și s-au înălțat catedralele noastre, în care ne îndulcim sufletele cu același fagure de miere al graiului nostru părintesc. Noi am înțeles semănații și alte școli cu limba de predare română, noi am fondat edituri și publicații periodice românești, noi am edificat orfelane și ne-am glorificat eroii cîzai pe cîmpurile de luptă pentru România Unită, prin monumentele ridicate încă înainte de terminarea războiului. Și banda câștigată din sud-estul țării noastre s-a susținut toate aceste opere și cu banul și truda țărănilor și muncitorilor noștri de astăzi s-au construit mărețele catedrale de pe valea Siretului. Statul, acuzat cu totul pe nedrept de românizarea noastră forțată, ne-a creat desigur condiții legale și condiții de dezvoltare social-economică, dar aspirările și împlinirile cu care ne mindrim sint în primul rînd ale noastre.

Termenul de ungurean ne duce însă cu gîndul și la problemele Transilvaniei, „muma născătoare a neamului românesc”, după cum o numește alit de frumos Eminescu. Nimeni, cu mîna pe inimă, nu poate nega una din mările dureri ale trecutului, nu poate contesta acțiunea oficială de maghiarizare de aici, la care au fost supuși în mod sistematic și germanii mai români și și alte naționalități : germanii (șasi și svabii), rutenii, slovacii etc. Procesul e vechi și reminescențele sale se văd și astăzi. Departe de noi însă gîndul de a face, acum, procesul acestui proces.

GABRIEL TEPELEA : Am fost printre primii care au scris despre cartea profesorului Dumitru Mărtinaș, Originea ceangăilor din Moldova. Convins că mă aflu în fața unei cărți

fundamentale. Autorul, ceangău el însuși, fiu de țărăn din Butea, cu studii filologice serioase, se apropie de trecut, apra a-si desluși originea, studiază obiceiurile, portul și graiul din satele cu populație catolică, intrigat de discrepanța dintre ceea ce știe despre sine și al săi ca român din moștrămoși și aserțiunile unor manuale de dialectologie care consideră graiul ceangăilor un grai unguresc și „care au ocolit în mod constant studiul graiului românesc ceangău, livigiiu preocupîndu-se exclusiv de problema graiului unguresc”. Preiund date din unele scrieri anterioare am căzut și eu în gresala de a discuta graiul ceangăilor doar ca grai unguresc în cursul de Istoria limbii române, — Gramatică istorică și dialectologie, 1971 (în colaborare cu conf. Radu Popescu). Cu altă mai mult m-am simțit obligat citind cartea profesorului Mărtinaș, să-mi corectez eroarea și să-i subliniez contribuția.

ION COJA : Teza și demonstrația pe care o face Dumitru Mărtinaș susținînd originea românească a acestei populații are un mare avantaj față de preopiniiile scrierilor anterioare, și anume, fiind un ceangău, a cercetat această problemă nu în mod ocazional, întâmplător, turistic chiar, precum ceput așa cum s-a întîmplat celorlalți, ci printr-un efort de o viață întreagă, iar explicația pe care o dă ei se întemeiază nu pe interpretarea originală a datelor existente, ci pe invocarea unor fapte noi, a căror interpretare nu poate fi decit ceea ce pe care ne-o dă el, anume, este vorba de felul în care vorbesc româneste acești ceangăi. Toți cei de pînă la Mărtinaș au ignorat să cerceteze cum vorbesc româneste acești oameni. Ei au constat doar că vorbesc stricat unguresc, ca unii, zic eu, care au învățat ungurește ca limbă străină, nu ca limbă maternă. Dumitru Mărtinaș aduce o dovadă decisivă în sensul originii lor românești. Această populație trăiește în Moldova vorbînd româneste cu trăsături dialectale străine graiului moldovenesc, deci, la venirea lor în Moldova, ei vorbeau româneste și anume, după părerea lui Mărtinaș, vorbeau asemănător celor de prin părțile Năsăudului. Asupra locului exact de unde via ceangăii în Moldova cercetările își vor pune cuvîntul.

GABRIEL TEPELEA : Dar deosebirile importante ale graiului românesc ceangău față de graiul moldovenesc determină și un alt raționament : dacă vorbitorii ceangăi de limbă română ar proveni din maghiari romanizati, ei ar trebui să vorbescă după altele secole de conviețuire același grai, adică graiul moldovenesc fără particularitățile ardelenești semnulate. Or, în toate compartimentele limbii pot fi de celate trăsături care li deosebesc de subdialectul moldovenesc, și în graiul ceangău. Călătorii și misionarii străini, în special cel italieni, aduc mărturie împotriva despre limba vorbită de catolicii moldoveni. Ea era limba română. În manualul de conversație româno-italian din 1760 Antonio Maffeo consemna particularitățile de grai semnulate anterior adică sigmatismul (roștiea s pentru ș) și zetaicisml (z pentru j) — dovadă a vechimii acestor fenomene. Curia romană, conștientă că populația catolică din Moldova avea ca limbă maternă limba română, aproba încă din 1786 ca limba de pastorala să fie limba română. Acestea sint dovezi externe, obiective. Să-mi fie iertată expunerea doctă, respectaculoasă, dar ea este inevitabilă.

MIHAIL DIACONESCU : Consider contribuția de dialectologie a cărții, expusă aici de distinsii mei colegi foarte importantă și cu caracter decisiv. Drama lui D. Mărtinaș ne impresionează mai ales prin înălțimea ei luminoasă, iar acest final este luminos prin valoarea științifică a investigației. Căci graiul ceangău este în zona secuciască pentru că acolo nu exista interesul romanizării, ci mult interesul contrar. Pun problema paradoxală pentru că teza romanizării ceangăilor în Moldova este paradoxală. Acești ceangăi n-au fost romanizați, ci au rămas graiari în Moldova, pentru că acolo să fie români și de... transilvăneni. Dacă acceptăm modul de a vedea această problemă din unele lucrări ungurești ar trebui să vedem lucrurile astfel : pentru că ceangăii, așa-zisii „romanizati” în Moldova, nu vorbesc în nou lor mediu de existență o română cu particularitățile regiunii în care au fost stabiliți : ei vorbesc un grai transilvănean, în trăsăturile lui cele mai importante. Dacă ar fi învățat limba română de la moldoveni ar fi vorbit graiul local, diferit de cel de-acasă. Păstrînd particularitățile de limbă de dincoace de Carpați, particularitățile consemnate de hărțile lingvistice ca transilvănene, este limpede că au învățat limba română în sediul lor de basină, de dincoace de munte. Concluzia este că ne aflăm în fața unor colectivități săsești de români maghiarizati. Într-o anumită zonă transilvăneană identificabilă după trăsăturile dialectale, care la o anumită dată și din anumite motive a emigrat către răsărit, în Moldova, unde graiul lor originar a fost supus unor influențe ale graiului moldovenesc. Sigur lăul limbii nu minte, și este decisea. Ceangăii la venirea lor în Moldova n-au avut profesori de dialectologie, care să-i învețe un grai care se vorbea prin partea locului. Graiul majorității ceangăilor este un grai transilvănean transplantat dincoace de Carpați într-un mediu românesc, de la care a primit influențe graiului moldovenesc, ca și mai tîrziu, ale limbii literare. D. Mărtinaș s-a ridicat în fața concluziilor constituite cu argumente deciseve și cu o optică modernă. E ușor de înțeles de ce cercetătorii unguri n-au studiat graiul lor românesc : acesta le anulează revendicarea.

IMPORTANȚA GRAIULUI DE ACASĂ : GRAIUL TRANSILVAN

MIHAIL DIACONESCU : Consider contribuția de dialectologie a cărții, expusă aici de distinsii mei colegi foarte importantă și cu caracter decisiv. Drama lui D. Mărtinaș ne impresionează mai ales prin înălțimea ei luminoasă, iar acest final este luminos prin valoarea științifică a investigației. Căci graiul ceangău este în zona secuciască pentru că acolo nu exista interesul romanizării, ci mult interesul contrar. Pun problema paradoxală pentru că teza romanizării ceangăilor în Moldova este paradoxală. Acești ceangăi n-au fost romanizați, ci au rămas graiari în Moldova, pentru că acolo să fie români și de... transilvăneni. Dacă acceptăm modul de a vedea această problemă din unele lucrări ungurești ar trebui să vedem lucrurile astfel : pentru că ceangăii, așa-zisii „romanizati” în Moldova, nu vorbesc în nou lor mediu de existență o română cu particularitățile regiunii în care au fost stabiliți : ei vorbesc un grai transilvănean, în trăsăturile lui cele mai importante. Dacă ar fi învățat limba română de la moldoveni ar fi vorbit graiul local, diferit de cel de-acasă. Păstrînd particularitățile de limbă de dincoace de Carpați, particularitățile consemnate de hărțile lingvistice ca transilvănene, este limpede că au învățat limba română în sediul lor de basină, de dincoace de munte. Concluzia este că ne aflăm în fața unor colectivități săsești de români maghiarizati. Într-o anumită zonă transilvăneană identificabilă după trăsăturile dialectale, care la o anumită dată și din anumite motive a emigrat către răsărit, în Moldova, unde graiul lor originar a fost supus unor influențe ale graiului moldovenesc. Sigur lăul limbii nu minte, și este decisea. Ceangăii la venirea lor în Moldova n-au avut profesori de dialectologie, care să-i învețe un grai care se vorbea prin partea locului. Graiul majorității ceangăilor este un grai transilvănean transplantat dincoace de Carpați într-un mediu românesc, de la care a primit influențe graiului moldovenesc, ca și mai tîrziu, ale limbii literare. D. Mărtinaș s-a ridicat în fața concluziilor constituite cu argumente deciseve și cu o optică modernă. E ușor de înțeles de ce cercetătorii unguri n-au studiat graiul lor românesc : acesta le anulează revendicarea.

Faptul că în graiul lor esențialmente transilvănean, ceangăii folosesc și elemente (trăsături) de grai moldovenesc și de limbă literară, lucru atit de firesc pentru un grup etnic, etnic și lingvistic, fondului românesc, că unii ceangăi mai vorbesc și maghiara, lucru explicabil prin disponibilitatea și capacitatea recunoscută a românilor de a învăța și de a vorbi alte limbi (cele mai diverse, tipologice și genealogice), chiar fără „accenți”, cum se remarcă, din contră, în cazul ungurilor, nu face altceva decit să sublinieze, cu un caz concret, desprins din peisajul dialectal românesc, justifica pleoierii unui savant ca Mario Wandruszka pentru plurilingvism în societatea modernă.

„Ani de zile am purtat în suflet nedumerirea aceea dureroasă : ce fel de unguri sintem noi, dacă nu știm o boabă ungurească și dacă toate detaliile vieții noastre materiale și sufletești sînt identice cu ale românilor ?” D. MĂRTINAȘ, p. 112.

Toate acestea indică într-adevăr un grai transilvănean, cu o coloratură arhaică pronunțată, atestată în lucrări și studii de dialectologie publicate pînă în prezent, dar, mai ales, în Noul Atlas Lingvistic Român, în curs de elaborare la Institutul de Lingvistică din Cluj-Napoca, sau în volumele de texte dialectale și glossare românești, din Centrul și Estul Transilvaniei, din Harhiza, Covasna și Mureș, din Sălaj, Apusen și Maramureș, întocmite și pregătite de țînar, de mai multă ani, (și atestîndu-si tipărirea), de către sectorul de dialectologie din cadrul Institutului de cercetări etnolinguistice și dialectologice din București. Aceste cercetări de teren și hărțile lor sint argumente elementare împotriva unor pretenții fără esatodaj științifice.

UN CUVINT DE DINAINTEA UNVAZIEI MAGHIARE : „LER”

ION COJA : Cartea lui Dumitru Mărtinaș și fațete pe care aceasta o prezintă pe o nouă oară în discuție sint multe și impresionante. Eu am fost impresionat mai ales de unul din argumentele lui Dumitru Mărtinaș și aș vrea să-l circumscriu mai bine pentru această dis-

FENOMENUL PRINCIPAL AL CULTURII ROMÂNE

Cercetarea științifică în slujba restabilirii adevărului istoric

ORIGINEA ROMÂNEASCĂ A CEANGĂILOR

ARGUMENTELE LIMBII ROMÂNE

In discuție „ORIGINEA CEANGĂILOR DIN MOLDOVA” de D. Mărtinaș

Editura Științifică și Enciclopedică, 1985

MASĂ ROTUNDĂ participă : ION COJA MIHAIL DIACONESCU VALERIU RUSU GABRIEL TEPELEA M. UNGHEANU V. M. UNGUREANU

cuție. Acești veniți din Ardeal în Moldova, datorită confesiunii religioase, au trăit într-o oarecare izolare față de ceilalți moldoveni, astfel că în graiul lor s-au conservat anumite trăsături arhaice, care în locurile de unde-au plecat s-au pierdut. Mă refer la păstrarea în graiul lor a cuvintului ler în sensul de „sot al soarelui”, care nu e altul decit levir în latină. Iată un cuvînt românesc, fără nici o legătură cu idiomul fino-ugrice, asiatic, procri maghiarilor și securilor, conservat pentru limba română numai în această insulă românească a așa-zisilor ceangăi-maghiari. Moldovenii nu-l au. Nu-l au nici ceilalți români. Mai mult, nici o limbă romanică nu l-a păstrat pe levir ! A considera că un cuvînt care ține de fondul funcțional al vieții zilnice a fost conservat de niște seculi transbordajii în Moldova care știu și puțină română este greu de admis. Cu altă mai mult cu cît eu o un cuvînt românesc răcit într-o limbă neromantică, ci parte constituivă a unui grai cu toate trăsăturile transilvane. Mi se pare impresionant cît poate să dovedească un singur cuvînt, ce forță probatorie poate avea. Dacă numai acesta ar fi argumentul lui Mărtinaș, singurul, și el ar fi suficient pentru a pune capăt discuțiilor care caută originea acestei populații pe filiera Asiei.

MIHAIL DIACONESCU : Acest „ler” s-a păstrat în toponimie. Mă refer la Lereslii Argescu. Este comuna natală a neamurilor ruse din partea mamei și cartea lui Dumitru Mărtinaș imi aduce și aici o clarificare, care nu e numai de ordin sentimental, ci și științific.

GABRIEL TEPELEA : În compartimentul lexical autorul semnaleză o terminologie religioasă comună cu ceilalți români ca vîlădică, prohod, stujă etc., în locul unei terminologii de origine latină pe care ne așteptam să le-o fi transmis confesiunile lor catolice ; pe care ce maghiarii le împrumută de la români. Confesiunea catolică este ulterioară acestor cuvinte. În schimb se păstrează, cum s-a subliniat, termenul de inrudire ler de la latinescul „levir”, „levir”, desemnînd pe cumnatul mai mare („cîm-o murit ler-ler”) ; se păstrează termenii corărie și comăndă, caracteristici graiurilor transilvane și expresia „romănu-meu” pentru soțul meu etc. De asemenea numele de familie ale ceangăilor sint în majoritate românești : Lupu, Ciopătaru, Tulbure, Robu, Bălan, Mocanu, Marcu etc. Aceste fenomene nu pot fi întâmplătoare. Graiul românesc al ceangăilor, desi are unele influențe moldovenesti, prezintă deosebirii importante față de acesta, după cum s-a văzut din exemplele citate. Ele atestă originea transilvăneană a ceangăilor fiind specifice graiului strămoșilor de peste munte, dinaintea venirii lor în Moldova. Dovezi concludente se găsesc în Noul Atlas Lingvistic Român, Transilvania.

MIHAIL UNGHEANU : Am consultat recent, în manuscris, lucrarea cunoscutului și regretatului lingvist clujean I.I. Rusu, despre împrumuturile din limba română ale limbii maghiare, unde sint studiate și antroponimele din secunie. Caracterul lor românesc este o realitate incontestabilă. Și I.I. Rusu a acționat împotriva unei opinii constituite, care afirma caracterul preluat de la maghiari al termenilor „comăndă” și „romănu-meu” pentru soțul meu etc. De asemenea numele de familie ale ceangăilor sint în majoritate românești : Lupu, Ciopătaru, Tulbure, Robu, Bălan, Mocanu, Marcu etc. Aceste fenomene nu pot fi întâmplătoare. Graiul românesc al ceangăilor, desi are unele influențe moldovenesti, prezintă deosebirii importante față de acesta, după cum s-a văzut din exemplele citate. Ele atestă originea transilvăneană a ceangăilor fiind specifice graiului strămoșilor de peste munte, dinaintea venirii lor în Moldova. Dovezi concludente se găsesc în Noul Atlas Lingvistic Român, Transilvania.

MIHAIL UNGHEANU : Mi-aș permite să abordez fenomenul cel mai important pe care îl ridică graiul ceangăilor : tratamentul lui s și j și înlocuirea lor cu ș și z. Această schimbare consonantică este un fenomen fonetic românesc. Românească este această schimbare consonantică mai înții pentru că poate fi reabilită și în alte zone românești, ca nord-vestul Olteniei, Banat, Transilvania. Aria geografică foarte mare a răspîndirii acestui fenomen fonetic atit de caracteristic exclude relația cu o posibilă bază secuciască, care n-are nici o legătură cu Oltenia, Banatul, Amestecul vreunui grup etnic românesc este exclus în chestiunea sigmatismului și zetaicismlui, adică s=ș și j=z. Că atit mai mult cu cît acest fenomen fonetic, adoma, poate fi regăsit și în alte dialecte romane din Spania și sudul Italiei. Faptul că acest fenomen fonetic se găsește în vetre de arhaică și autentică civilizație românească, cum este nord-vestul Olteniei, este un indiciu în plus că ideea unei influențe străine trebuie exclusă. Ceangăii pronunță s în loc de ș și z în loc de j ca hispanicii și italicei sudici, ca oltenii și bănățenii, și nu ca maghiarii ori secuii străini de ei.

MI-ADUC AMINTE CĂ ÎN ANCHETELOR PENTRU NOUL

Atlas Lingvistic Român, Oltenia, în a dîntre comunele c s în loc de ș și z în loc de j, Frejna, scrisă Frezna, am fost impresionat de „forța” acestui împrumut, căci în acest caz din centrul localității, închinat Eroilor Neamului, era înscris, în piatră, și Tg. Ziu, iar într-un buletin de identitate, al unui prețean, era înscris numele de Ion N. Zumate (Jumate, evident j). Fenomenul este pur românesc.

EXODUL TRANSCARPATIN — UN FENOMEN TIPIC ROMÂNESC

VALERIU RUSU : Fondul graiului ceangău este transilvan, colorat cu elemente moldovenesti. Dar acestia nu reprezintă o situație singulară în istoria fenomenelor de limbă românești. Carpații nu au constituit nicodată o frontieră între români. Românii de pe cele două versante ale Carpaților au comunicat firesc, limba, obiceiurile, tradițiile vădînd contactul lor permanent. Ceangăii nu sint singura rezervație demografică a românilor de est și pații răsăriteni. Ei se înscru într-un fenomen de roire caracteristic al românilor, care s-au revărsat periodic din centrul teritoriului românesc peste Carpații răsăriteni și cei de miazăzi. Nordul Olteniei, nordul Munteniei sint presărate cu numeroase sate de „ungureni”, ceea ce nu înseamnă decit oameni veniți din sau dinspre teritorii de peste munte, ele fiind sate de români get-beget. Acest aport de populație transmontană îl reprezintă și ceangăii care se înscru în același fenomen. Ceea ce reprezintă satele din nordul Olteniei și Munteniei reprezintă și aceste sate din vestul Moldovei. Sint venite tot din Transilvania, au tot un grai transilvănean, dar în cazul ultim colectivității au fost supuse deznănzălzării prin religie și limbă.

MIHAIL DIACONESCU : Sate de ungureni sint și în Moldova de vest, dar de confesiune ortodoxă.

VALERIU RUSU : Sint sate de români venite de peste munte, radial, în țările românești, datorită asupririlor, prigoanelor și care odată trecură muntii și-au păstrat individualitatea lor, desi au acceptat influențe oltenesti, muntenesti, moldovenesti, conservîndu-se bine graiul, tradițiile, obiceiurile etc. Căci în aceste sate, teza de doctorat s-a studiat graiul ungurenilor din nordul Olteniei, deci vorbim în conștință deplină de cauză. Ungureni Gorjului, în ciuda buneii conservări a datelor inițiale, au fost totuși deschisi și influențelor oltenesti. Aceste cercetări pot avea un interes deosebit în ceea ce privește nordul, cît și la satele de ungureni și cele de ceangăi din Moldova. Satele de ceangăi fac și ele parte din acest fenomen general românesc de transbordare a românilor din Transilvania spre deosece creasta Carpaților. Ceangăii fac parte dintr-o serie de manifestări tipice de dinamici demografice românești și nu pot fi tratate ca o excepție. Aceste emigrări s-au făcut în cadrul unui teritoriu cunoscut, mereu cauză, pe drumuri tradiționale, pe pămînturi dintotdeauna ale lor, în cadrul unor bănări unitice cu itinerarii vechi la antipodul altor populații care emigrînd au făcut călătorii... intercontinentale.

M. UNGHEANU : Optica unui popor migrator vede peste tot migrații. Optica unui popor sedentă este inevitabil a circulațiilor istorice. Ușurînța cu care filologii maghiari au plimbat popoare pe harta Europei își are, deci, explicațiile ei. Ușurînța cu care se propune deplasarea unui întreg popor din sudul Dunării și din sudul Carpaților în Transilvania spune multe, în sine. Sîntem în fața unei zonei centrocarpatice și extracarpatice este înăz cu totul altul. Există legi și circuite demografice care nu se pot schimba la dorința cuiva. Sensul deplasărilor de populație pe teritoriul fostei Dacia a fost mereu acela de la centru către periferie. Într-o serie de cazuri, în cadrul de legendă legată de „descălăceatul” lui Dragoș Vodă și Negru Vodă direcția acestor itinerarii este atestată de o vechie dinamică a roirii de sate din Transilvania. Refuzînd predecățiile, D. Mărtinaș s-a conștințat că în centrul Olteniei înconștințat care-l solicită. El vizitează Humulești și descoperă cu stupefacție că „parcă era casa noastră bătrînească de la Butea”. Citește de unguri sint ceangăii, dacă ei vorbesc ca eroii din basmele lui Creangă ? „Ce unguri sintem noi, dacă nu știm o boabă ungurească și dacă toate detaliile vieții noastre materiale și sufletești sint identice cu ale românilor ?”. Sint stupefacții, întrebări pe care, să notăm bine, și le pune un așa-zis membru al graiului maghiar de răsărit după terminologia propagandistică și revendicativă a unor cercetători străini. Situația este plină de tîlc. D. Mărtinaș descoperă prin propria cercetare caracterul românesc al acelei teritorii demografice subcarpatice, la stăpînire de secole, în cadrul de legendă legată de „descălăceatul” lui Dragoș Vodă și Negru Vodă direcția acestor itinerarii este atestată de o vechie dinamică a roirii de sate din Transilvania. Refuzînd predecățiile, D. Mărtinaș s-a conștințat că în centrul Olteniei înconștințat care-l solicită. El vizitează Humulești și descoperă cu stupefacție că „parcă era casa noastră bătrînească de la Butea”. Citește de unguri sint ceangăii, dacă ei vorbesc ca eroii din basmele lui Creangă ? „Ce unguri sintem noi, dacă nu știm o boabă ungurească și dacă toate detaliile vieții noastre materiale și sufletești sint identice cu ale românilor ?”. Sint stupefacții, întrebări pe care, să notăm bine, și le pune un așa-zis membru al graiului maghiar de răsărit după terminologia propagandistică și revendicativă a unor cercetători străini. Situația este plină de tîlc. D. Mărtinaș descoperă prin propria cercetare caracterul românesc al acelei teritorii demografice subcarpatice, la stăpînire de secole, în cadrul de legendă legată de „descălăceatul” lui Dragoș Vodă și Negru Vodă direcția acestor itinerarii este atestată de o vechie dinamică a roirii de sate din Transilvania. Refuzînd predecățiile, D. Mărtinaș s-a conștințat că în centrul Olteniei înconștințat care-l solicită. El vizitează Humulești și descoperă cu stupefacție că „parcă era casa noastră bătrînească de la Butea”. Citește de unguri sint ceangăii, dacă ei vorbesc ca eroii din basmele lui Creangă ? „Ce unguri sintem noi, dacă nu știm o boabă ungurească și dacă toate detaliile vieții noastre materiale și sufletești sint identice cu ale românilor ?”. Sint stupefacții, întrebări pe care, să notăm bine, și le pune un așa-zis membru al graiului maghiar de răsărit după terminologia propagandistică și revendicativă a unor cercetători străini. Situația este plină de tîlc. D. Mărtinaș descoperă prin propria cercetare caracterul românesc al acelei teritorii demografice subcarpatice, la stăpînire de secole, în cadrul de legendă legată de „descălăceatul” lui Dragoș Vodă și Negru Vodă direcția acestor itinerarii este atestată de o vechie dinamică a roirii de sate din Transilvania. Refuzînd predecățiile, D. Mărtinaș s-a conștințat că în centrul Olteniei înconștințat care-l solicită. El vizitează Humulești și descoperă cu stupefacție că „parcă era casa noastră bătrînească de la Butea”. Citește de unguri sint ceangăii, dacă ei vorbesc ca eroii din basmele lui Creangă ? „Ce unguri sintem noi, dacă nu știm o boabă ungurească și dacă toate detaliile vieții noastre materiale și sufletești sint identice cu ale românilor ?”. Sint stupefacții, întrebări pe care, să notăm bine, și le pune un așa-zis membru al graiului maghiar de răsărit după terminologia propagandistică și revendicativă a unor cercetători străini. Situația este plină de tîlc. D. Mărtinaș descoperă prin propria cercetare caracterul românesc al acelei teritorii demografice subcarpatice, la stăpînire de secole, în cadrul de legendă legată de „descălăceatul” lui Dragoș Vodă și Negru Vodă direcția acestor itinerarii este atestată de o vechie dinamică a roirii de sate din Transilvania. Refuzînd predecățiile, D. Mărtinaș s-a conștințat că în centrul Olteniei înconștințat care-l solicită. El vizitează Humulești și descoperă cu stupefacție că „parcă era casa noastră bătrînească de la Butea”. Citește de unguri sint ceangăii, dacă ei vorbesc ca eroii din basmele lui Creangă ? „Ce unguri sintem noi, dacă nu știm o boabă ungurească și dacă toate detaliile vieții noastre materiale și sufletești sint identice cu ale românilor ?”. Sint stupefacții, întrebări pe care, să notăm bine, și le pune un așa-zis membru al graiului maghiar de răsărit după terminologia propagandistică și revendicativă a unor cercetători străini. Situația este plină de tîlc. D. Mărtinaș descoperă prin propria cercetare caracterul românesc al acelei teritorii demografice subcarpatice, la stăpînire de secole, în cadrul de legendă legată de „descălăceatul” lui Dragoș Vodă și Negru Vodă direcția acestor itinerarii este atestată de o vechie dinamică a roirii de sate din Transilvania. Refuzînd predecățiile, D. Mărtinaș s-a conștințat că în centrul Olteniei înconștințat care-l solicită. El vizitează Humulești și descoperă cu stupefacție că „parcă era casa noastră bătrînească de la Butea”. Citește de unguri sint ceangăii, dacă ei vorbesc ca eroii din basmele lui Creangă ? „Ce unguri sintem noi, dacă nu știm o boabă ungurească și dacă toate detaliile vieții noastre materiale și sufletești sint identice cu ale românilor ?”. Sint stupefacții, întrebări pe care, să notăm bine, și le pune un așa-zis membru al graiului maghiar de răsărit după terminologia propagandistică și revendicativă a unor cercetători străini. Situația este plină de tîlc. D. Mărtinaș descoperă prin propria cercetare caracterul românesc al acelei teritorii demografice subcarpatice, la stăpînire de secole, în cadrul de legendă legată de „descălăceatul” lui Dragoș Vodă și Negru Vodă direcția acestor itinerarii este atestată de o vechie dinamică a roirii de sate din Transilvania. Refuzînd predecățiile, D. Mărtinaș s-a conștințat că în centrul Olteniei înconștințat care-l solicită. El vizitează Humulești și descoperă cu stupefacție că „parcă era casa noastră bătrînească de la Butea”. Citește de unguri sint ceangăii, dacă ei vorbesc ca eroii din basmele lui Creangă ? „Ce unguri sintem noi, dacă nu știm o boabă ungurească și dacă toate detaliile vieții noastre materiale și sufletești sint identice cu ale românilor ?”. Sint stupefacții, întrebări pe care, să notăm bine, și le pune un așa-zis membru al graiului maghiar de răsărit după terminologia propagandistică și revendicativă a unor cercetători străini. Situația este plină de tîlc. D. Mărtinaș descoperă prin propria cercetare caracterul românesc al acelei teritorii demografice subcarpatice, la stăpînire de secole, în cadrul de legendă legată de „descălăceatul” lui Dragoș Vodă și Negru Vodă direcția acestor itinerarii este atestată de o vechie dinamică a roirii de sate din Transilvania. Refuzînd predecățiile, D. Mărtinaș s-a conștințat că în centrul Olteniei înconștințat care-l solicită. El vizitează Humulești și descoperă cu stupefacție că „parcă era casa noastră bătrînească de la Butea”. Citește de unguri sint ceangăii, dacă ei vorbesc ca eroii din basmele lui Creangă ? „Ce unguri sintem noi, dacă nu știm o boabă ungurească și dacă toate detaliile vieții noastre materiale și sufletești sint identice cu ale românilor ?”. Sint stupefacții, întrebări pe care, să notăm bine, și le pune un așa-zis membru al graiului maghiar de răsărit după terminologia propagandistică și revendicativă a unor cercetători străini. Situația este plină de tîlc. D. Mărtinaș descoperă prin propria cercetare caracterul românesc al acelei teritorii demografice subcarpatice, la stăpînire de secole, în cadrul de legendă legată de „descălăceatul” lui Dragoș Vodă și Negru Vodă direcția acestor itinerarii este atestată de o vechie dinamică a roirii de sate din Transilvania. Refuzînd predecățiile, D. Mărtinaș s-a conștințat că în centrul Olteniei înconștințat care-l solicită. El vizitează Humulești și descoperă cu stupefacție că „parcă era casa noastră bătrînească de la Butea”. Citește de unguri sint ceangăii, dacă ei vorbesc ca eroii din basmele lui Creangă ? „Ce unguri sintem noi, dacă nu știm o boabă ungurească și dacă toate detaliile vieții noastre materiale și sufletești sint identice cu ale românilor ?”. Sint stupefacții, întrebări pe care, să notăm bine, și le pune un așa-zis membru al graiului maghiar de răsărit după terminologia propagandistică și revendicativă a unor cercetători străini. Situația este plină de tîlc. D. Mărtinaș descoperă prin propria cercetare caracterul românesc al acelei teritorii demografice subcarpatice, la stăpînire de secole, în cadrul de legendă legată de „descălăceatul” lui Dragoș Vodă și Negru Vodă direcția acestor itinerarii este atestată de o vechie dinamică a roirii de sate din Transilvania. Refuzînd predecățiile, D. Mărtinaș s-a conștințat că în centrul Olteniei înconștințat care-l solicită. El vizitează Humulești și descoperă cu stupe

ca fiu al acestui populi și ca unul care am extins cercetările originale și strămoșilor mei și sub acest aspect. Din punct de vedere picior, la interiorul locuinței, exteriorul casei cu acoperișul în 4 ape, cu prispă cu paravan, gardurile de nule, obiectele de îmbrăcăminte, (sumanele sărăduite, cojoacele, cămașile cu pui, gincile cu gurgu), plețele, tricourile, pe care le-am mai apucat să le așezăm în casă, și ale daciilor, toate ne duc spre una și aceeași concluzie: populația catolică din Moldova în marea ei majoritate este românească, chiar dacă avariarul din trecut au determinat un bilingvism parțial, româno-maghiar, în județul Bacău.

O REALITATE ISTORICĂ : DEZNAȚIONALIZAREA ROMÂNILOR PRIN SECUIZARE

M. UNGHEANU : Concluziile lui D. Mărtinas sunt foarte limpezi : 1) Ceangăii sunt români adevărați maghiarizați și catolici în secime, emigrați în Moldova în sec. XVIII ; 2) Nu se poate înțelege nimic din problema ceangăilor, dacă nu cunoaștem istoria românilor din timpul secuiesc. Istoria ceangăilor nu este aceea de-a căuta un capitol din istoria românilor secuizării. Violentul secol XVIII a produs un val de emigrări românești către Moldova. Cauzele sunt sociale și religioase. Unele sînt atestate și în literatura modernă. Eusebiu Camilar descrie în Turmele un asemenea exod al unor sate maramureșene, în Moldova a 1727, în conflict cu papasii.

MIHAIL DIACONESCU : Am amintit mai înainte că cine s-ar duce astăzi pe acolo pe unde din satele românești s-a ridicat Ioan Căianu-Valachus s-ar afla în fața unor locuitori care nu mai vorbesc limba română. Satele de băstinaș ale lumii românești din care a plecat Ioan Căianu-Valachus nu mai există. Dacă ne deplasăm către Carpați în județele secuiesci a căror istorie ne procură date atât de interesante și de bogate, vom vedea că de-a lungul fenomenului demografic și al migrațiilor ceangăiești, este revelator faptul că, după statisticile oficiale ale timpului, între 1733-1760, în județele Odorhei, Trei Scaune, Ciuc și Mures, românii se mențin în 37% de state. După numai un secol situația demografică se prezintă astfel : românii dispăruseră complet din 119 sate și erau aproape dispăruți din 123 de state. Ei se mențineau numai în 130 de state. Cei alți români din 242 de state au fost catolici și secuizati în diferite grade. Alții au emigrat, fie în Moldova, fie în Muntenia, unde a existat un județ Săcuieni, sau în județul Sautiorilor, județul Săcuieni și cel de pe versantul răsăriten al Carpaților. Procesul deznaționalizării românilor în secime cere un studiu special care să urmărească mai atent toponimia, onomastica, documentele istorice etnografice, corelarea lor. Personal nu înțeleg de ce unii cercetători au făcut obiect de cercetare sistematică din partea istoricilor, etnografulor și lingviștilor români. Lucrarea de o exemplară tinută științifică a lui G. Popa Lissacu : Secuii și secuizarea românilor, apărută la București în 1932 ar trebui continuată.

M. UNGHEANU : Într-adevăr, destule lucrări se ocupă de reacțiile de împotrivire ale populației autohtone, românești a Transilvaniei, la regulim opresiv la care a fost supusă de stăpînirea ungurească sau de cea habșburgică ulterior.

„A nega originea și apartenența românească a acestei populații înseamnă nu numai a ignora un capitol dureros al trecutului nostru istoric, ci și a nega documentul istoric valoare probantă, incriminând astfel impropria evidenței și a rațiunii științifice” — D. MĂRTINAS, p. 33.

crările speciale privind acțiunile oficiale de deznaționalizare a românilor aici, și mai ales asupra țărilor de maghiarizare, n-au exploatat tot fondul documentar existent și n-au ajuns la toate concluziile care se pot extrage din precizarea lui. Cifra globală a maghiarilor în Transilvania presupune o descriere geografică și istorică a mai multor disocieră maghiarilor de secui, apoi colonizările în diverse etape istorice cu rostul întăririi minorității maghiare transilvănene. Pe lângă colonizare metoda cea mai frecventă este aceea a catolicizării și calvinizării, care erau primul pas de deznaționalizare. Istoria județelor secuiesci este totodată o istorie a deznaționalizării românilor, vechii locuitori ai ținuturilor, a căror contribuție la fizionomia deosebită socială și culturală a secolului față de unguri este extrem de importantă. Cea mai mare colonizare s-a produs după anul 1740, când a fost introdus în Transilvania circa 350.000 de unguri la care se referă Lucretiu Pătrășcanu în cuvintarea de la Cluj din 1946.

VALERIU RUSU : Cuvîntul fer amintit de colegul Ion Coja este foarte important și în sensul sublinierii cercetării etnolingvistice întreprinse de D. Mărtinas. Cu atât mai mult astfel de argumente sînt probante astăzi, cînd etnolingvistica fundamentează, teoretic și practic, semnificația limbii, pe care încă în 1837 o sublinia Ion Heliade Rădulescu :

„Limba este o iocană a ideilor și sentimentelor unui om sau a unui norod ; în limba unui norod poate să vădă cineva cît este de slobod sau rob, cîtă omzenie are, cît este de nesimțitor sau curu.

Cînd se observă, de exemplu, cît rom. țară „patrie” vine din lat. terra „pămint” — a se vedea derivatul țărăn, expresiile a merge la țară, drum de țară — înțelegem că numai un popor profund și statornic ancorat în patria sa, din cele mai vechi timpuri pînă la prezent, sînd niciodată a migrat. Interculturalitatea, înăc din perioada hoardelor cătării sau a păstorilor nomazi, ce cu-a turlor pășune a lor patrie și-o schimbă”, cum spune Eminescu, sau la acaparări de alte spații, cîci aveau un spațiu etnic emblematic : spațiul mioritic (Blaga), și numai românii puteau în aceste părți ale Europei, să dea astfel de dezvoltări semantice.

Tot așa cum, remarcînd cît magh. orszăg „țară” are la origine sensul „ducatur, regnum”, cuvînt derivat din ūr „seigneur ; nobil, proprietar feudal, stăpînitor”, evidentem că ea devine „centru și sursă a termenilor și termenilor care se vedea sefcurire, teritoriu pe care se exercită autoritatea unui seigneur” prin care ungurii și-au constituit, destul de tîrziu de altfel (sec. IX-X), „țara lor”.

Să remarcăm aici că — în consecința acestui fapt — este evident că nu putem avea o istorie a Ungariei (Histoire de la Hongrie este titlul unui tratat publicat acum cîțiva ani la Paris de către istoric ungur) înainte de sec. X, înainte de a-și fi încheiat perioada nomadismului, a cătării și cuceririi teritoriilor care de-abia de acum încolo avea să devină „țara lor” cî putem vorbi numai de o istorie a ungurilor (altă cît putem săi desprive viața lor în Asia și apoi pe drumurile care i-au adus pînă în Europa Centrală).

MIHAIL DIACONESCU : În legătură cu originea românească a ceangăilor și cu problemele pe care le ridică în chip direct și indirect, așa vrea să amintesc aici decizia unor persoane, grupuri umane, a unor familii sau chiar a satelor întregi, de a-și părăsi gospodăriile și locurile de mîntenire în Transilvania și în Moldova și de a se muta în țările de azi prin insuportabile condiții economice, sociale, politice, religioase create românilor în Transilvania de clasa conducătoare, în proporție covârșitoare neromânească. În fața de ce marile tulburări sociale și politice care au avut loc în Transilvania au dobîndit un caracter precum-păstor românesc. Conform legilor feudale, prelungite incredibil în timpurile moderne, românii au fost în țara lor de obșirie doar popor tolat, bunii toate muncite, dar nu o națiune cu drepturi politice, conform legilor feudale, românii n-au avut și poate are. Cine era prins pîrînd are avea parte de pedepse dure, mutilante, care mergeau pînă la pedepsa capitală. Românii nu aveau voie să locuiească în orase, să invite meseri. N-aveau voie să-și ridice bisericile din zid. Cete pe care le-au avut totuși, și ele au răzbit Ardealul, Maramureșul, Crișana și Banatul, au fost construite din lemn sau cînd sînt de piatră au fost cîțorii

„Studiul meu este rezultatul pe plan științific al unui zăbucim de decenii, pînă am ajuns la eruditățile științifice” — D. MĂRTINAS, p. 124.

ale boierilor ori domnilor români din țările vecine. Teoria lipsei de drepturi istorice a românilor în Transilvania, ca venetici, a fost fabricată pentru a justifica răpirea drepturilor sociale și politice românilor autohtoni. Spun lucruri cunoscute, dar ele trebuie puse în relație unele cu altele. Românii catolici din Moldova, așa-numiți ceangăii, sînt doar o parte infimă din masa românilor pe care fuga din Transilvania în Moldova sau în Muntenia i-a salvat de la mizerie, decimare, pierdere etnică sau pierdere fizică. Fapt important, de la sine gîditor, marea etnică românească rămîne chiar și în aceste condiții majoritare în Transilvania. Strămoșii lui D. Mărtinas fac parte, după toate indiciile din această deplasare disperată, cître est a unor comunități rurale vechi, desigur românești pentru că sînt rurale, împinse de conștrîngeri sociale extreme de dure. Populația maghiară din Transilvania i-a trimis dincolo de Carpați pe ceangăii, cîi încercarea românilor de a scăpa de un regim intolerant, vecin cu exterminarea fizică. Limanul i-au căutat în ținuturile românești de peste munte, unde-i găsim și astăzi.

V. M. UNGHEANU : Caracterul românesc al ceangăilor nu este o descoperire care aparține numai lui D. Mărtinas sau mie. Ea a fost obiectul multor semnalări, mai mult cercetări și studii, fără a se constitui într-o preocupare de studiu sistematic și decisiv pînă la D. Mărtinas. Iosif Petru M. Pal a tipărit mai multe lucrări pe tema originii catolicilor din Moldova și a apartenenței lor românești fără dubii. Fără această conștiință ceangăii ar fi fost probabili deportați odată cu germanii din Bucovina și cușii odată cu trupele histoniste către vest. D. Mărtinas a fructificat și a sintetizat cercetările anterioare adăugînd elemente noi. Dar cercetarea are în continuare și alte datorii față de acești pribegi care au conservat nu numai conștiința lor românească, ci și portul și limba română, ca și obiceiurile lor vechi.

O PREJUDECATĂ PLINĂ DE CONSECINTE : CATOLIC-UNGUR

MIHAIL DIACONESCU : Al doilea aspect pe care vreau să-l subliniez este faptul că tocmii catolice românești a ceangăilor a fost principalul factor care a contribuit la confuzia etnică în jurul apartenenței lor etnice. Sub aspect religios, marea masă a populului român a aparținut totdeauna ortodoxiei. A fi român însemna a fi ortodox. Pentru erudiții europeni, catolici sau protestanți, axioma română, adică descendent de origine latină, Valachus sive romanus, avea un corolar în axioma română : adică ortodox. Valachus sive schismaticus, adică cel care exploatarea repudiaza pe români ca națiune politică înseamnă implicit repudierea religiei lor. Încercarea de a-i atrage pe români la luteranism sau calvinism, soldată cu anumite beneficii culturale pentru români, deobicei neimportante, a existat și în cazul acesta. În acest sens, Dumitru Mărtinas are dreptate să afirme că fugarii ceangăii, practicîndu-și confesiunile catolice erau supraviețuitorii unui dureros naufragiu al istoriei românești în Ardeal, în sensul că apartenența confesională atrăgea după sine apartenența națională și că limba catolică era, după mentalitatea timpului, lege ungurească. Înăși concepția oficială acredita ideea că locuitorul catolic este eo ipso maghiar, indiferent de limba și naționalitatea lui. Este și concepția care arată prapăstia dintre români și supraproștii lor, precum și situația precară a unui sat de țară feudal, care înțelegă represiunea cu dîrușinea, în care „națiunea” dominantă, reprezentînd o majoritate numerică simț uneori nevoia, tocmii pentru a nu-și pierde situația, de a produce maghiari pe cale artificială, îndeosebi în etapa trecerii constituției naționale a maselor. Odată adoptată în noile confesiuni, clericii catolici se grăbeau să declare că ea este incompatibilă cu limba română, că lui Dumnezeu nu-i place să te rogi la el românește, cum spune Mărtinas în cartea lui. Fără de noi credinșii nu înțelegăm de ce limba asupritorilor. În numeroase cazuri sîr-se însu, însă, prin o învătă. Dumitru Mărtinas are deplină dreptate cînd scrie, la pagina 43 a lucrării sale, că procesul de catolicizare și implicit de secuizare a românilor a fost determinat de situații locale, de caz la caz, inițiat prin încadrarea în una din confesiuni și receptie a unei familii sau grup de familii, cînt sau sat, grup de sate, proces repetat, lent și dramatic, care s-a prelungit pînă în contemporaneitate. Sărăcia satelor de iobași românești, lipsa preștilor ortodocși, cu correlatul ei, lipsa unei organizații mai active și eficiente în mîntenire în Transilvania, a constrins pe numeroși români să se dezlipească și să treacă la bisericile mai bine organizate și bine înzestrate ale seculor. În lipsa preștilor român ortodocși, populația făcea apel la serviciile religioase ale preștilor catolici și se înzestrea, presiunea mediului și a administrației, căsătorii mixte, prozelitismul catolic, activ și neobosit, obsedat mereu de noi cuceriri de un adevărat fanatism prozelit, absența clerului românesc în zeci și sute de sate, corelată cu lipsa oricărei atitudine prozelitice. Prima toată istoria bisericii ortodoxe române, au făcut ca o masă importantă de români din zonele Covasna, Harghita, Mureș și din alte zone să-și

„Începuturile fenomenului ceangău nu trebuie căutate undeva în epoca neolitică sau a migrațiilor popoarelor, cum s-a încercat de unii autori mai vechi, ci este rezultatul unui proces activ, mai propriu-zis, care s-a desfășurat odoioară la limba zilei, dar în jurul căruia s-a jumat cu timpul în mod artificial, legenda unei enigme științifice impenetrabile” — D. MĂRTINAS, p. 10.

piardă ortodoxia și, în multe cazuri, propria lor naționalitate. Multă a sperat, desigur, că schimbîndu-și religia își vor îmbunătăți situația materială, raporturile cu statul feudal și stăpînii de latifundii. Pierderea religiei strămoșului nu a dus automat la avantaje materiale, a dus însă în numeroase cazuri la deznaționalizare. Trebuie să înțelegem că procesul de catolicizare al lui Mărtinas au avut posibilitatea să-și apere mai bine și să-și salveze și limba și naționalitatea.

V. M. UNGHEANU : În structura sa, catolicismul este universal. Dar această universalitate este implicată în realitățile specifice fiecărui popor, fiecărui națiune. Deci, în România, a fi catolic nu înseamnă a fi maghiar, sau a fi german sau a aparține altei naționalități. Una este apartenența etnică a unei persoane și alta este angajarea sa de natură profesională. Prima este un dat de care nu te poți rupe, iar a doua constituie o problemă de conștiință. A identifica cele două aspecte înseamnă a nu ține seama de realități și a confunda noțiunile, fapt care, din păcate, la noi s-a întîmplat de multe ori. Un român catolic din Moldova nu este considerat român, deși el simțea adînc românesc, în schimb, oricare grec, bulgar sau rus, fără a simți românesc, datorită faptului că avea aceeași religie ca și marea majoritate a poporului român, era acceptat și tratat ca un român.

M. UNGHEANU : Prejudicatele după care a fi român înseamnă a fi ortodox și a fi catolic sau papas înseamnă a nu fi român este veche și cu explicatii istorice obiective. Conflictuale religioase ascund totdeauna conflicte sociale, economice, politice. O interpretare din punctul de vedere al materialismului istoric și dialectic a luptelor religioase din Transilvania ne duce la aceste concluzii. A fi ortodox în Transilvania înseamnă să n-ai nici un drept. A trece la una din religiile acceptate însemna să ai acces la drepturi, altele înecabile. Se vede că nobilii români din Transilvania pentru a-și păstra condiția de clasă s-au lănat de ortodocși, ceea ce a însemnat deznaționalizarea lor. Cauze materiale și istorice precise decedă dinamica vieții religioase

în Transilvania. Este evident că pentru a avea aceeași drepturi cu seculi, românii locuiau în țările catolice din Ardealul și Acentura unitărilor religioase cu Roma erau tot motivai sociale și politice : pe de o parte, ale habșburgilor care voiau să creeze prin catolicism slăbirea calvinilor unguri ca putere politică ; pe de alta, a românilor care căutau scutul Romei pentru a leșea de sub exploatarea socială, economică, financiară a proprietarilor de pămînt ungar. Ori unde vom căuta resursele ascunse ale luptei religioase din Transilvania, la fel de puternică și de dramatică și aici ca și în vestul Europei, vom da de motivații practice foarte apăsate. Lupta religioasă e doar o haină așa cum de altfel a arătat-o de mult marxismul.

„CEANGĂU” — UN SUPRANUME RĂSPINS DE ROMÂNII CATOLICI

MIHAIL DIACONESCU : Acest exclusivism numai cine e ortodox este român, anacronic astăzi, într-o țară de liberitate a cultelor religioase, s-a soldat și cu o serie de exclusivisme culturale. Se cunoaște că românii au prea puțin contribuția diversă, dar mai ales culturală a unor catolici de origine română, care în tot ce au întreprins au păstrat un sigiliu ungaric, a fost român mîndru de origine sa, dar nu avem încă tipărirea întregii sale opere. Tot aici intră figura lui Iancu Corvin de Hunedoara, și el rezent al Ungariei și guvernator al Transilvaniei, fiul său regele Matias Corvin, care au lăsat în urmă o operă socială, politică, militară, culturală, singulară prin peceea ei românească în lumea de cultură catolică. Ieremia Valahul era respectat ca sînt în țările catolice scaunului papal. Ioan Căianu-Valachus, român catolicizat, a fost un mare muzician. Toti acestia cer un tratament special din partea noastră, tocmii pentru a nu se dovedea unui exclusivism anacronic. Mai amintesc aici pe bănețeanul Gabriel Iul din Caransebeș, logician și matematician, profesor la Universitatea din Viena și la Casovia, trăgîndu-se dintr-o spîță nobiliară românească cu ramificații în toate statele zonei. Catolicizarea i-a permis cariera, la care a român fără dreptul de a fi avansat. Tot la Casovia la începutul secolului XVII mai peceea doi profesori români : Stefan Arborel și Ioan Lină, prea puțin cunoscuți. Citez cazul lor pentru că el, prin contrast, subliniază situația lipsei de sansă socială, politică, culturală a românilor care rămîneau ortodocși și totodată oferă dovada capacității intelectuale a românilor au făcut-o de oricare ori au avut acces la educație națională adecvată. Situația ceangăilor o luminează și pe a acestor uitați sau pe a altora ca ei.

ION COJA : Cuvîntul ceangău este un cuvînt maghiar, dar e un cuvînt românesc și are un sens vulgar și minimalizator. Este o expresie pentru că el exprimă o delimitare a maghiarului față de ceangăii care ei înșiși nu-și zic ceangăii. Acest termen reflectă în cele din urmă și o delimitare de apărtență de maghiarizare care produce rezultate diferite de studiaz. Ceangăii sînt un fel de populație a nimănu și acceptaia adîncă a termenului, adică din perspectiva maghiarului de rînd, care le-a scos porecla de ceangăii, chiar dacă din motive propagandistice el au încercat a fi revendicați ca maghiari curati, de diversi autori.

GABRIEL TEPELEA : Un argument important în dezbaterile despre ceangăii îl constituie într-adevăr termenul de ceangău, ceangău. Lingvistic maghiar Bernat Munciaci deriva în 1880 dintr-o formă deosebită de vorbire a seculor, desăngani „a se corci” explică preluată în 1888 și de Aladăr Ballagi. Corectea semnaltă de verbul esangani nu se referă la una de ordin biologic, ci lingvistic, deoarece particularitățile de vorbire frapează în primul rînd pe un străin. Secuții nu puteau atribui nume, decît unei populații care nu făcea parte din ardeal. În Acad. Al. Graur scrie : „Ca și în cazul numelor de țări, numele populațiilor sînt date de străini, deoarece indigenii nu simt pentru ei înșiși nevoia unui nume special : ei sînt «-ai noștri», oamenii”. (Nume de locuri, Ed. Științifică, 1971, p. 107) În cazul de față, este vorba de distincția făcută de seculi între ei și cei pe care ei li considerau străini, corci. De aici verbul ironic esangani „a se corci” și rezultatul acțiunii esangano = corci. O dovadă o găsim în lucrarea profesorului universitar Sabin Ooreanu, în cartea „Românii și țările învecinate de pe marginea Ciucului și Trei Scaunelor sunt numiți pînă astăzi ceangău, nu săcuri, arîndu-se și prin acest nume că sînt de neam străin”. (Printre românii săcuii, în „Graiul românesc”, I, 1927, nr. 1). De altfel termenul „Ceangăii” apare și ca toponim în jud. Covasna, indicînd aici locul unde au locuit tocmii ceangăii.

În articolul O carte despre ceangăii, din „România literară” nr. 41, 10 octombrie 1965, pagina 8, academicianul Al. Graur acceptă argumentele și concluziile lui D. Mărtinas cu privire la originea românească a ceangăilor considerînd totodată just și rezonabil rezultatul hîriș de lingvisticianilor în limba română de a nu studia graiul ceangăilor. „Motivul pentru care nu s-a observat pînă acum proveniența românească a ceangăilor — scrie Al. Graur — este simplul fapt că sînt catolici, ca și cum religia nu s-ar putea simțea”.

VALERIU RUSU : Termenul de ceangău are un sens disprețuitor și intractabil, de fapt, într-o discuție publică. Este sigur că refugiații în satele moldovene nu și-ar fi pus singuri un nume rușinos, declarînd, ci că acesta le-a venit din afară. El surprinde desigur aspectul lingvistic, dar nu numai pe acesta, implicînd conotații multiple.

V. M. UNGHEANU : Marea majoritate a locuitorilor catolici din Moldova se consideră și se numesc românii catolici. Termenul de ceangău este aici de natură cărtărească și este necunoscut în cea mai mare parte. Va fi mai bine obiectivul în fața acestui carti și am avut obiectivul de a-l noștri, pentru că am folosit. Titlul cărții a provocat noi reacții de respingere. Cei care îl cunosc și mă refer la o parte din locuitorii județului Bacău, îl resping ca pe cea mai gravă ofensă de li se poate aduce, iar respingerea consideră că stă în strînsă legătură cu sensul de „degenerat” pe care etimologia cuvîntului o sugerează. Personal nu am știut cît sînt ceangău, pînă cînd nu am descoperit această caracterizare a noastră în manualul de istorie pentru cursul secundar semnat de profesorul M. Papastopoi de Iași. (Aveam pe atunci 14 ani și mă așezam să scriu o teză în limba sa). Am fost foarte surprins de faptul că, fiind catolic, nu mai sînt român și de atunci am început să cercetez cît mi-a fost cu putință originea părinților, a moșilor și strămoșilor mei, cercetare care s-a concretizat, înă la urmă, în adnotarea cărții lui Dumitru Mărtinas. Noroc că nu peste mult timp am găsit lucrarea preștilor franciscani Iosif Petru M. Pal, Originea catolicilor din Moldova și franciscanii, păștorii lor de veacuri, care m-a liniștit : sînt catolic, dar sînt român, așa cum mă stiam de acasă.

MIHAIL DIACONESCU : Faptul că se consideră catolici românii și că manifestă o inadverentă puternică la acest pseudonim, mă vîd obligat să-l leg de o altă aderență a lor manifestată grîitor în anumite cazuri. Catolicii fiind mulți dintre cei care au părăsit confesiunea strămoșilor, cu precădere intelectualii de prestigiu, simț nevoia să spună răsăcit că ei sînt și rîmîn români, valași, precizînd mereu că sînt ortodocși ori maghiari. A fi român și catolic era în vremea veche, paradoxal, un nonsens și tocmii acest nonsens îl subliniază acești intelectuali. Ei nu vor cu alte cuvînte să se topească în masa neromânească, să li se piardă urma, ci liși afirmă răscăpit originea. Citez pe Ieremia Valahul și pe Ioan Căianu Valachus, amîndoi catolici de doctofin, care au avut acest cognomen. Folsirea cognomenului „valachus” arată că sensul acestui cognomen era cunoscut și prețuit și de alții, nu numai de purtătorii lui, el atestînd o veche legătură română, conform axiomei „Valachus sive romanus, de arză circulație europeană în Renastere și Baroc. În adoptarea acestui cognomen, care-i tine legat de neamul de origine, reăsimim aceeași atitudine care-l face pe cei din Moldova să-și zică românii catolici și să refuze termenul confuz și înjositor din punct de vedere etnic de ceangău. Mentalitatea este aceeași, dimcolo de timp și de loc.

V. M. UNGHEANU : Tendințele de maghiarizare ale populației catolice nemaghiare din

Moldova, foarte acute în secolul trecut, sînt bine cunoscute de toți cei care au studiat istoria bisericii catolice din Moldova. Ele sînt mai puțin cunoscute de istoricii noștri care nu s-au ocupat de această problemă. Odată cu formarea statului național român și cu independența noastră spirituală, prin fondarea Episcopiei catolice de Iași, în 1894, aceste tendințe au încetat cu vremea. În schimb, după 23 august 1944, datorită orientării spre o politică de ocrotire reală a naționalităților conculoitoare, s-a crezut de cuvîntă că și noi aparținem unei asemenea naționalități, respectiv celei maghiare, și atunci au început să curgă „binefaceriile” acestui punct de vedere pe capul nostru : ne-am trezit cu școlile în limba maghiară și populația bilingvă din județul Bacău, și cu acțiune presantă de introducere a limbii maghiare în biserică. Școlile de limbă maghiară au rămas șole, deoarece populația nu le-a dorit, iar învățătorii, profesorii și inspectori veniți în județul Bacău din secime au fost plătii din banii publici numai și numai pentru prezența lor, fără a avea nici o activitate propriu-zisă. Fără elevi, aceste școli și-au închis porțile de la sine. În biserici, limba maghiară nu s-a putut introduce din pricina opoziției categorice a populației, care a fost chemată la un fel de referendum în această problemă de episcopul Anton Durcovici, străin de noi ca origine, dar cunosător și înțelețor al dramei noastre. Cum am arătat și în notele lucrării inițiatorului referendumului a plătit scump acest referendum, dar limba română n-a fost izgonită, pentru că ea era limba maternă a asaziilor ceangăii.

ION COJA : O precizare în legătură cu împejurarea bizară, amintită și comentată alt de D. Mărtinas, citi și de V.M. Ungheanu, căci au

„Cum, cu ceană, acum cînd toate statele m-au ales ca să le apară drepturile în marea țară, de referendum sînt în puț deputat ? Dar cînd ne apără belicuri, cînd ne luăți birul, cînd văm demeriti la oaste, cînd văm faceb boiereș, atunci nu suntem catolici, ci ne prîvii ca pravoslavnii ? — IANUS ROBU, deputat din Săbăoani, 1857.

trăit-o amîndoi, împejurarea înfîntării în 1949, în satele moldovene vorbice, și unor școli în limba maghiară, adică în sate sînt un oraș în care practic nimel nu vorbea ungurește. Atunci au iesit oamenii cu mic cu mare la primărie, cu tricoulor în frunte, cerînd școlii în limba lor părintească, adică în limba română ! Nu mai zic că s-au găsit unii să interpreteze aceasta ca un act de ostil noilor metode politice din țară ! Într-un articol, înfîntării cred că am găsit-o — parțial, firește — într-unul din documentele publicate în masiva colecție de documente privitoare la 23 August 1944, recent scoasă, în patru volume. Este o colecție extraordinară, care deschide porți năstite înțelegerii noastre asupra unui trecut foarte apropiat. În volumul trei, documentul 918, p. 61-62, găsim relatarea unor întîmplări din Ardeal care explică multe din evenimentele ce au urmat, îndeosebi în partea lor dramatică, tragică chiar. Repet, cele patru volume constituie, după mine, apariția editorială cea mai remarcabilă din ultimii ani. Cele relatate de Dumitru Mărtinas și de V.M. Ungheanu, în notele sale, se armonizează reciproc cu documentele amintite. Anume, că în partidul nostru, imediat după 23 August, profînd de împejurării, s-au structurat elemente apăsătoare și de ceretărilor maghiarilor și credințele elemente care, sub pretextul aplicării noii politici marxiste de înfrîntre între popoare, au făcut uitate și nevedoșite rimele săvîrșite de horthysti în Ardeal, ba chiar au încercat să continue, cu mijloace noi, procesul de maghiarizare a populației românești.

CUM SE AJUNGE SCRITOR DE LIMBA MAGHIARĂ ?

GABRIEL TEPELEA : În legătură cu populația ceangăușă sub numele de „ceangăii”, în numărul 109 din revista „Graiul românesc”, s-a făcut o distincție făcută de seculi între ei și cei pe care ei li considerau străini, corci. De aici verbul ironic esangani „a se corci” și rezultatul acțiunii esangano = corci. O dovadă o găsim în lucrarea profesorului universitar Sabin Ooreanu, în cartea „Românii și țările învecinate de pe marginea Ciucului și Trei Scaunelor sunt numiți pînă astăzi ceangău, nu săcuri, arîndu-se și prin acest nume că sînt de neam străin”. (Printre românii săcuii, în „Graiul românesc”, I, 1927, nr. 1). De altfel termenul „Ceangăii” apare și ca toponim în jud. Covasna, indicînd aici locul unde au locuit tocmii ceangăii.

În articolul O carte despre ceangăii, din „România literară” nr. 41, 10 octombrie 1965, pagina 8, academicianul Al. Graur acceptă argumentele și concluziile lui D. Mărtinas cu privire la originea românească a ceangăilor considerînd totodată just și rezonabil rezultatul hîriș de lingvisticianilor în limba română de a nu studia graiul ceangăilor. „Motivul pentru care nu s-a observat pînă acum proveniența românească a ceangăilor — scrie Al. Graur — este simplul fapt că sînt catolici, ca și cum religia nu s-ar putea simțea”.

M. UNGHEANU : Revendicarea la trunchiul maghiar al acestor români secuizati, bilingvi, care s-au amestecat în limba maternă odată cu dispariția presiunii deznaționalizante, s-a făcut în ciuda evidentelor. Într-o lucrare a lui Kos Karoly apărută la București după război în 1976, dar bizuții de cercetări din 1949, satele ceangăiești erau trecute în bloc la „grupul etnic de răsărit” al maghiarilor. Desigur că pentru românii care au obșnușul se ocupă de grupuri etnice” de dinafara grănițelor lor, fie la vest, fie în alte puncte cardinale, această pretențioasă formulă, a fost privită cu detașare. Asta explică în bună măsură apariția la noi în țară a unor acțiuni de aserțiuni și demonstrații conștiente, cum este și aceea din albumul colectiv din 1981 despre ceangăii moldovene a căru listă de autori începe cu același Kos Karoly. Lipsa de consistență a unei asemenea etichete este însă frapantă. Nimic nu suzerază că emigrarea de aici a fost maghiară sau exclusiv secuiescă. Este vorba de naționalitatea dorință a datorilor lor. Astfel se întîmplă și cu exagerarea criteriului limbii maghiare în această problemă ceangăiească, deși ea nu este folosită peste tot, nu este vorbită corect, și a secat termenul cîi l-a avut întregime limbii române a ceangăilor, care nu este și graiul moldovene, ci graiul transilvănean de dincolo de Carpații răsăriteni. Realitățile înfirmă și aici revendicarea „răsăriteană”. Cîi despre port, despre obiceiuri, ele sînt românești și nu pot fi raportate la un etalon ungar. Nici în Asia, nici în Panonia unguri nu s-au îmbrăcat deloc în împejurarea lui Kos Karoly, în timpurile în care Ungaria și civilizația coordonat de Georg Luacs și tipărit la Paris în urmă cu cincizeci de ani, unde arhitectura specific ungară era exemplificată cu fotografii ale unor case românești din lemn. Bineînțeles că tipărirea unor asemenea lucrări la

„Cînd noi misionari fără sutună au venit la Fundu Răcăiului să introducă limba maghiară în biserică (martie 1919), corul sătesc i-a întîmpinat cu vechiul cîntec : „Mult e dulce și frumoasă / Limba ce vorbim / Altă dulce armonioasă / Ca ea nu găsim !” — D. MĂRTINAS, p. 143.

București ilustrează libertatea de opinie a autorilor, dar și o atitudine de persoane care refuză să țină seamă de rezultatul cercetărilor științifice la noi. Cine ar putea bănu că un text în maghiară, semnat cu nume maghiar, într-o revistă maghiară este o contraface ? Un asemenea instructiv caz, cu altă mîntuire cu cit s-a petrecut destul de aproape de noi, este citat la p. 146 a cărții lui D. Mărtinas, de V.M. Ungheanu (interlocutorul nostru) : „Relații și un caz recent foarte semnificativ, Petre Sescu-Păduraru din Săbăoani, țărăn cu preocupări cărtărești, a scris în românesc două articole despre istoria limbii maghiare, în revista Imre de la Cluj, care le-a tradus, completat și publicat sub numele Erdős Szeksa Peter (în „Nepismerté dolozatok”, 1978) și Erdős Szeksa Peter (în „Korunk”, nr. 3/1982), nume care nu-l aparțin (vezi bibliografia). Maghiarizarea antropomorfică în Transilvania a avut baza Petre Szeksa Erdős Peter fiind menționat în Româniia magyar irodalom lexicon” (Bucurest, 1981, p. 319). Petre Sescu Păduraru a tipărit și în

„Cînd noi misionari fără sutună au venit la Fundu Răcăiului să introducă limba maghiară în biserică (martie 1919), corul sătesc i-a întîmpinat cu vechiul cîntec : „Mult e dulce și frumoasă / Limba ce vorbim / Altă dulce armonioasă / Ca ea nu găsim !” — D. MĂRTINAS, p. 143.

București ilustrează libertatea de opinie a autorilor, dar și o atitudine de persoane care refuză să țină seamă de rezultatul cercetărilor științifice la noi. Cine ar putea bănu că un text în maghiară, semnat cu nume maghiar, într-o revistă maghiară este o contraface ? Un asemenea instructiv caz, cu altă mîntuire cu cit s-a petrecut destul de aproape de noi, este citat la p. 146 a cărții lui D. Mărtinas, de V.M. Ungheanu (interlocutorul nostru) : „Relații și un caz recent foarte semnificativ, Petre Sescu-Păduraru din Săbăoani, țărăn cu preocupări cărtărești, a scris în românesc două articole despre istoria limbii maghiare, în revista Imre de la Cluj, care le-a tradus, completat și publicat sub numele Erdős Szeksa Peter (în „Nepismerté dolozatok”, 1978) și Erdős Szeksa Peter (în „Korunk”, nr. 3/1982), nume care nu-l aparțin (vezi bibliografia). Maghiarizarea antropomorfică în Transilvania a avut baza Petre Szeksa Erdős Peter fiind menționat în Româniia magyar irodalom lexicon” (Bucurest, 1981, p. 319). Petre Sescu Păduraru a tipărit și în

„Ceahlău” un articol în 11 aprilie 1981, dar de data aceeași fără să mai fie nevoia să fie tradusă adică în limba maternă : română. Ceangăii din județele Bacău și celelalte sînt tot atât de maghiari sau de secui pe cit e scriitor maghiar badea Petru Sescu-Păduraru.

INCERCĂRILE DE REMAGHIARIZARE DIN MOLDOVA SAU INCONSISTENȚA UNEI TEORII DE CABINET

MIHAIL DIACONESCU : Am vorbit mai înainte de deznaționalizarea românilor prin religie, mai exact de maghiarizarea lor, fie în toată Transilvania, fie în zona secușca. Procedul acestor încercări

ROMANIA

CASIAN BALABASCIUC, Suceava. Scrieri: „Din nefericire și pădurar mai viseză uneri, iar în cazul meu textul respectiv a fost un... pretext (sic!) pentru a mă juca puțin cu metaforele”. De ce... din nefericire? Și de ce „uneri”? Cât despre metafore, sucați-vă mai puțin cu ele, încă simțim în momentul în care trebuie să le luăm în serios. Cât privește cenzura pe care v-am propus să-l faceți la d-voastră, la Moldova, de ce simțiți atât de pesimist? Și de ce nu cînt un caz nu v-ați apuca să coordonați activitatea unui cenzurător literar? Și teți și profesor, nu? Vă place literatura, nu? Și atunci? Oricum, sperăm să debutăm în curînd cu „Bicicleta”, cu pseudonimul pe care ni l-ați propus: **Călin Baciu**. (În nici un caz cu pseudonimul Aquila Christea, pseudonim de care am renunțat cu lacrimi). Trimitem o fotografie și alte proze. („Urma” nu a lăsat... urme, deoarece este făcută pe o schemă banală, melodramatică: un pădurar bătrîn, cîntînd îl prinde pe fiul lui brăncin și îl arestează. De la greșii antici...).

CERNAT GABRIELA, București. „Unii larna mai fac și povești, cum fac eu acum. Și de cele mai multe ori nu le ascultă nimeni”. Dumneavoastră ați zis-o! Sau: „M-am luat prea mult cu vorba pentru început. As vrea să mai spun și ceva ce imită, prin minte în aceste momente de spovedință publică”. Soluția este: memorie sint o boală gravă dar sint și un fel de imponderabilitate în care trăiești și pe care nu le simți decât comunații cînd zboară în univers. Nimeni nu se prăpădește dacă cumva e bolnav și nimeni nu trebuie să se îngrijoreze în surferina pe care o are. Este o datorie creștină să-l ajuti aproapele. A vorbit un om care este exact pe drumul dintre două mari cîmpuri: una — misticismul, fantezia, visarea, cealaltă — realismul, modernismul dus pînă la perfecțiune, mișcarea ca sursă a progresului”. De ce suferiți?

COSMEANU GABRIEL, cenzurător „Debuturi”. Căna pionierilor și somnilor patriei, Medgidia. Iată ce ne-a scris despre „proza” și „poezia”: „Obisnuiesc, spre satisfacția fanteziei mele, să-mi fixez, stînd pe nisip, o pereche de oameni cîrora să le studiez și să le urmăresc evoluția de-a lungul întregii mele seceri. Ei îmi înlocuiesc gîndurile, care vin unsoari nepofite, aducîndu-mă la bălăntul soartei și la ceea ce mă dăruie, privirea-mi luncă spre o tînră fată. Să fi avut cincisprezece, sapsprezece ani, frumusețea și nu prea, cu razele soarelui aprins-ros rozele obrajiilor, cu părul blond mîngîindu-i ochii. Sîntă făcută pe malul mării. Fîntina dină de dragoste a bălăntului soartei o cheamă... Buzele ei se mișcă fără glas. Lumina din etern se strecoară în privirile lor și miile ne string cu căldura specifică vârstei poezilor”. Ultima frază este clar influențată de ora de fizică, nu? Mai trimitte.

DAMIAN CONSTANTIN, Constanța. „Numele meu artistic este Constant M. Damian”. Degeaba ne-am bătut capul ca să descoperim de ce numele dumneavoastră nu este artistic. „Pînă aici acest scriitor de poezie, ca acum să-mi amintesc că a scris poezie, ca acum să-mi amintesc că a scris poezie, ca acum să-mi amintesc că a scris poezie”. Este aceeași poezie tot. Doar poezia, care rămîne în continuare prima pe lista preferențelor, proza și critica literară îmi dau oarecum satisfacții fiindcă, cred eu, nu scriu chiar atât de prost”. Păreașă în noaptea de subțire? Nematăvornic o știți, cît despre faptul că nu scrieți chiar atât de prost!, asta nu are decît să ne bucure. Ce păcat însă că n-o putem face, „Drum în sus” fiind jos ca realizare... („eroul” știa că aici prin aceste locuri se răsena un zăcămint radio-activ, îl simțea nu și simțea că era în zona de apartat... O clipă amintirea cuvintelor îl străfulgeră prin creier într-o rostogolire haotică... În urechi mai hotea încă risul acela nebul, spasmat și simți cum se nasc în el noi puteri. Cîteva clipe privi sfîrșitul soarelui... Etc., etc., etc. Opați pentru critică.

GHINEA DANIEL, Constanța. Fragmentul din romanul „Atirnații” nu ne-a convins mai mult decît scrierile dv. scrise în stilul „Amințirilor”, lui Creangă, dar fără hazul caracteristic. Trimiteti altceva, ca să putem începe un dialog ca lumea, fără nebuni, fără fîntini murdare, fără....

SOLWEIG, București. De ce nu v-ați ales ca pseudonim Aida? Este o femeie subțire? Nematăvornic vă un dialog corect nu poate fi făcut între un nume (al meu) și un pseudonim interbelic. În ceea ce privește proza (?), „Viața pe o saltea pneumatică” (Fragment de ce?) este deconcentrată, relativă dintre personaje fiind cel puțin dubioasă (Cristina, Lucy, Anca, Emanuel), dacă nu confuze. „Pauzele” nici nu le-am luat în considerare, amintirile personale rămînd, mai departe, ale d-voastră. Și totuși... o anumite inteligență a mărturisirii ne face să vă cerem să mai trimiteti.

IULIAN MOCANU, București. Faptul că selecțiunile mondiale din „Vizul unei nopți de revelație” (poem fantastic) sint antenate, una de Alexandru Macedon, cealaltă de Napoleon Bonaparte, spune totul despre „talentul” dvs. Iulian, mai departe, foțbului.

Iulian Neacșu

Desene de Teodor Răducan

O CARTE a sociologului Yves Chatais, Regimul de la Vichy și Imaginarii totalitare, prefăcută de Pierre Sansot se bucură de un mare succes datorită analizelor inedite pe care autorul le întreprinde asupra fenomenului istoric în legătură cu care documentația pare a fi atîns limitele absolutului. O opinie critică în legătură cu această lucrare înregistrată următoarelor: „Pentru Yves Chatais, ideologia la C.N.R.S., Vichy-ul este interesant, dar ca exemplul cel mai deplin de totalitarism, cîntu, că el ridică, mai mult decît oricare alt regim de acest tip, problema stabilirii democrației în societățile moderne. Prin urmare, acest regim antiparlamentar și autoritar s-a născut în Franța, adică într-o țară care s-a prevalat întotdeauna de a fi prima în lume în apărarea libertății și democrației. A studia problema regimului de la Vichy nu înseamnă numai a studia o formă minoră de totalitarism, estimată autorul, ci mai ales a întreprinde o reflecție asupra disfuncțiilor civilizării occidentale, care se afla în plină dezvoltare. Pentru că liberalismul, convins că a creat cele mai bune tipuri de societate din lume, nu acordă nici o atenție apăsătoare repetate ale oamenilor: lipsa de satisfacție existențială care se dezvoltă în societățile moderne și care se traduce prin nostalgia de toate felurile (nostalgia comunității, a naturii, a politeismului...) nu este pentru liberalism decît un capriciu al unei societăți care vrea multumite de istorie și inconsistentă de fericierea sa.

REMEMORĂRI

Singur în Mongolia (XIX)

Un vînt subțire și parfumat, vîntul neliniștit al stepei bate mereu peste Karakorum, vînt scăpat din semetia înclăștrată a îndepărtatului muntelui Altai. Capitala fostului imperiu, marele Ordul, hanului cu păr roșcat și înropată azi sub straturile de nisip și utare. Odiñoară orășul privit de pe colinele rugini se vedea întinzîndu-se ca o imensă cerată, alcătuită arhitectonică bizară și unită, dominată de turle biserilor de rit creștin înălțate alături de siluetele subțiri ale moscheilor, temple budiste cu linii suple, bastioane de piatră înalte și trufase, iurte și corturi de diferite mărimi, case de lut cu acoperșul gros, clădiri mai mari înstruiri, palatul nobilului conducător de rang, hambare din lemn protejînd nutocul viteilor, cocioabele izolate ale samanilor și peste toate, departe de toate acestea, îngrămădirea iscată parca peste noapte, iurta Marei Han strălucind albă și singurată, albă ca blana de hermină, cu filiera Rîmboi, și în mătasea cea mai fină, cu mica masă de argint așezată la intrare pe care se odihnesc cutiute de chihlimbar cu tabac fin, scoici umplute cu uleiuri revitalizante, și nepilșturi vas de porțelan străvezii, plin de curmă.

În fata cortului imperial, în vînzăz și în seara, războinici încrunțați, aleși pe sprinceană, stau neliniști cu miinile pe arme, sfetnici și generali vorbesc în șoaptă și numai dacă sint întrebați. Fiul Marei Cer Alabastru, cu ochii săi pătrunzători și părul roșu, arzînd cu vîlvătaie, dătează din cap, în cele mai ciudate și contradictorii dintre legile lumii: Jassa!

Sintem în anul 1216, și hanul analabab, înzestrat cu o minte scilpitoare și cu o voință de neîfrînt, descoperă înolucirea învâștărilor chineze, își alege semnul puterii întruchipat în rotunjimea de aur a peceteii imperiale, își la sfetnic de taină și secretar personal pe instruitul **le-llu Ciu-tai**.

În noaptea săle de nesomn, mohorîtură cuertor, ascultînd zuzmetul îndepărtat al Oedului vesnic neodormit, nechezatul cailor păscînd liberi sub platina lunii, strigătul animalelor sacrificate, cîntecele lente și tînguțoare ale noctambulilor chefilii, a dictat cu vocea sa adîncă și guturală articolele aceluia cod alit de ordinul crud, profund moral și liber al Oedului timp, mitică și sălbatice, demn de un Napoleon al stepei alabastru, lexe concepută la 1206...

Fiul Marei Cer Alabastru în ciuda vârstei sale tinere are o experiență de bărbat matur, de războinic care-a minuit sabia de la patrisprezece ani, care-a văzut moartea cu ochii și-a dispăruit-o, care s-a născut liber și vrea să moară liber, păstor nomad stăpînit de instincte și inspăimîntat de fenomenele cerești, psiholog fin și tiran absolut, el, chemat să crească în ideea fanatică de-a cuceri lumea și mai ales bogățiile ei.

Osatura acestei lei barbă ivorăzită din tradiția unei seminții în vesnică mișcare, în care egalitatea se proclamă de la sine și pe care lipsa de hrană a împins-o spre tinuturi mai rodnice și mai prospere. Hanul dătează cu vocea sa guturală și bătrînitul vînt chinez desenat-o dantelă de semne necunoscute tinînd în mină trestia cu virful ascuțit: nici un muschi nu tresare pe fata sa obisnuită să-si ascundă sentimentele, se miră în sine și nu comentază, și fiecare „articol” renaște liberzincos înaltul stîlpului ceea ce a mizărit pe fisia de pleie de viață moale și albă, ca muselina.

Uneroi, ne bucurăm de reeditării mai mult decît atunci cînd apar edițiile princeps, și este pe deplin explicabil. Cartea vine cu un halou de raze, cu un destin pe care nu l-am puteam prevedea în intia sa apariție, dar cînd autorul apare în fața autorilor treceți în lumea dreptilor, reeditările parca reinvie ceea din însăși ființa lor, avînd și o valoare emoțională în plus. În această privință, politica noastră culturală a reperutat succesul remanabil în ultimii 21 de ani, perioadă în care au fost rediate circuliții publice de valori lucrări de o însemnătate majoră pentru civilizația românească. Nu pierd ocazia de a aminti numai cîteva titluri dintr-o vastă Bibliotecă Națională: „**Tezaurul de la Pietroasa**” de Al. Odobescu, „**Cuvîntele din Bătrîni**” de B.P. Hasdeu, „**Memoriile**” de G. I. Brătianu, „**Historia literaturii române de la origini pînă în prezent**” de G. Călinescu, „**Trilogia culturii**” de Lucian Blaga, „**Poesii populare ale românilor**”, antologie de G. Dem. Teodorescu, și multe altele. Concomitent, au apărut volume masive din opera lui Nicolae Iorga, Dimitrie Cantemir, Titu Maiorescu, Vasile Alecsandri, Octavian Goga, Liviu Rebreanu, Ion Ghica, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi și alți corifei ai spiritualității noastre. Le-aș centraliza pe acestea în două volume **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba, dincolo de aspectul moral și cultural al problemelor, de un **eminesciene**, din definițiile vechi și tipărite, careia au mai rămas numai cîteva volume. Efortul este urias — uman și material — și impune respect. Să mai vorbesc oare? despre unele lucrări fundamentale care au vălurat lumina tiparului, în special acelea de istoriografie? Nu știu dacă toate generațiile se pot mîndri cu un asemenea ritm de publicare a unor corpus-uri de documente, tratate și sinteze deosebit de dificile, pe care generațiile anterioare nouă, fie că le-au neglijat, fie că au fost implicate să le editeze, fie că le-au egalat pe parcursul cîtorva decenii. Meritul și al cîtorva autorilor actuali, unii dintre ei anonimi, dar mai cu seamă, al cadrului ideologic și organizatoric care a făcut posibile asemenea redutabile înfăptuiri. Aici este vorba

DIJNARILE SOCIALESTE

Călătorie către „Oastea lui Igor“

Ca delegat al Uniunii Scriitorilor la aniversarea celor opt sute de ani de la celebrarea evenimentelor istorice cinate în poemul „Cuvânt despre oastea lui Igor“...

Drumul nostru era la originea spiritualității populare ruse în acele vremuri înepentrate...

Pentru un român o asemenea călătorie la rădăcinile poporului rus vecin este cu atât mai folositoare...

Tot aici la Iaroslavl, în biblioteca Minăstrilor am avut prilejul să văd tomul „Simfonii practice“ al lui Antioh Cantemir...

De câte ori transilvăniile mei strămoși nu luau drumul spre Răsărit către Petrograd atunci când nu mai puteau purta verigile imperiale occidentale...

L-am găsit la Moscova amintit pe Cantemir cititor al Academiei slavogreco-latine, al cărei

prim decan a fost Spătarul Milesu. Încă dăruie în fața Kremlinului Moscoviț biserica unde a fost îngropat domnul moldovean Dimitrie pînă în 1935...

Există o atmosferă a duhului, a sufletului omului peste care a trecut focul suferințelor și bucuriilor demne de a fi lăstate moștenire din generație în generație...

În casa memorială Dostoievski, mama lină leagănul pruncului, mater dolorosa este eternă prezentă, ca și în cămăruța celor zece prunci Tolstoi...

O înălțime mereu această imagine, acest suflet matern în viața de toate zilele, în omnia și smerenia acestor oameni a căror lacrimă vine de foarte departe...

Comunicarea noastră la sesiunea comemorativă a „Cuvântului despre oastea lui Igor“ a amintit makarios peios-ul în viața lui Igor...

M-am întors acasă mai bogat sufleteste dintr-o lume fără de care Europa noastră ar fi mai săracă.

Ioan Alexandru

Orientaliști și orientalistică

ospitalitatea cu care ne-a întâmpinat capitala maghiară continuă bună tradiție a relațiilor prietenești stabilite de Uniunea Scriitorilor din Ungaria și România.

Numerose au fost împrejurările create de gazdele noastre pentru a face din sederea la Budapesta, și nu numai acolo, o deplină reușită documentară...

Mica delegație de scriitori români a fost întâmpinată de dr. Miklós Pál, directorul muzeului, sinolog distins, cu ample studii în China și cu numeroase alte călătorii de inițiere în arta Extremului Orient...

Discuția noastră este îndreptată pentru început spre istoricul orientalistice din Ungaria. Tradiția acestor fel de studii este aici veche. Încă în urmă cu un secol se predă la Budapesta limba turcă, se făceau cercetări arheologice în bazinele fluviului Volga...

Orientalistul Diószegi Vilmos (m. 1968) a publicat, după cercetări în Siberia, studii despre samaniism, după criterii diferite de cele ale lui Mitcea Eliade.

Gazdele noastre de la muzeu, indesebi actualul director dr. Miklós Pál, își manifestă interesul pentru preocupările orientalistice din România. Cărțile subsemnateului, Pecetea dragonului, Civilizația japoneză tradițională, Dicționarul și ghidul român-japonez și japonez-român...

Se înțelege că în jurul Muzeului Ferenc Hopp gravitează orientalistica maghiară actuală, dar mai există un fond de obiecte, alcătuit din donațiile călătorilor în Orient, la Muzeul de etnografie, tot așa cum la Muzeul Dery din Debrecin se află o importantă colecție similară.

REVISTA STRĂINĂ

ROMANUL LUI ROBERT SABATIER, Chibriturile suedeze, a fost recent republicat în nouăzeci de volume „Livre de poche“. Scriitorul francez se bucură de o largă audiență, iar critica evidențiază calitățile acestei cărți de excepție...

COLECȚIE interesantă a lansat editura Albin Michel în loc, ostentiv „o istorie“. Au apărut din acum șapte titluri din această serie strălucitoare, iar ultimul, Un flux în 1840, Loire se bucură de mare succes...

Muzeul Ferenc Hopp publică biannual revista Acta Orientalia, anual un Almanah al muzeului, iar din 1976 revista Ars Decorativa în paginile căreia își face loc și studiul de etnografie...

O asociație orientală cu sedințele lunare poartă numele lui Korosi Csoma Sandor, cel care a fost în urmă cu peste o sută de ani un excepțional cunoscător al limbii și civilizației tibetane...

UN ARTICOL dedicat în revista China sculpturii populare tibetane și însoțit de numeroase reproduceri evocă tradițiile unei arte înfloritoare, cultivată în zilele noastre în marea parte a populației acestui bogat patrimoniu de artă populară...

UN ARTICOL dedicat în revista China sculpturii populare tibetane și însoțit de numeroase reproduceri evocă tradițiile unei arte înfloritoare, cultivată în zilele noastre în marea parte a populației acestui bogat patrimoniu de artă populară...

UN ARTICOL dedicat în revista China sculpturii populare tibetane și însoțit de numeroase reproduceri evocă tradițiile unei arte înfloritoare, cultivată în zilele noastre în marea parte a populației acestui bogat patrimoniu de artă populară...

UN ARTICOL dedicat în revista China sculpturii populare tibetane și însoțit de numeroase reproduceri evocă tradițiile unei arte înfloritoare, cultivată în zilele noastre în marea parte a populației acestui bogat patrimoniu de artă populară...

Octavian Simu

REPERE

Jocuri ale minții

Brenda Walker este o cunoscută traducătoare din literatura română, autorea a unei frumoase antologii de poezie actuală, publicată în colaborare...

Discuțiile literare curente au devenit un fel de „jocuri ale minții“ pentru că, în general, o ușoară tendință intelectualistă...

NUMERASELE referințe la „jocurile ale minții“ sunt însoțite de un fel de „jocuri ale minții“ pentru că, în general, o ușoară tendință intelectualistă...

Aurel-Dragoș Munteanu

PROBLEMA înrudirii basclor și a gruzinilor a atras pe mulți istorici și filologi. Astăzi există aproape o unanimitate în ceea ce privește opiniile referitoare la originea comună a basclor și a gruzinilor...

UN ARTICOL dedicat în revista China sculpturii populare tibetane și însoțit de numeroase reproduceri evocă tradițiile unei arte înfloritoare, cultivată în zilele noastre în marea parte a populației acestui bogat patrimoniu de artă populară...

UN ARTICOL dedicat în revista China sculpturii populare tibetane și însoțit de numeroase reproduceri evocă tradițiile unei arte înfloritoare, cultivată în zilele noastre în marea parte a populației acestui bogat patrimoniu de artă populară...

UN ARTICOL dedicat în revista China sculpturii populare tibetane și însoțit de numeroase reproduceri evocă tradițiile unei arte înfloritoare, cultivată în zilele noastre în marea parte a populației acestui bogat patrimoniu de artă populară...

BRENDA WALKER

Tabloul

Tabloul nu seamănă cu nimic, Lini, spații, pete de lumină și de umbră, Dar nu seamănă cu nimic, Nimic pe care eu să-l recunoșc...

Ruine

Te-ai simțit vreodată La marginea timpului, Cu clipele ascuțite, așteptînd Poruncile late? În ziua aceea, la Histria, Nici vîntul nu putea să cîntecască...

Jocuri de inteligență într-un muzeu de științe

1. CERCURI Plasa este cu adevărat o cascadă de cercuri, Pentru ochii neexperimentați Ele sînt concentrice Dar dincolo de cercuri sînt plase nevăzute, Modelate cu griji, Arzite după colțuri rotunde, Pe vezi înălțate În ne-nlînite linii, Ce se visează cercuri; Numai gîndul adine Poate-nțelege Iluzia care-implinește ochiul.

Fereastra

Fereastra se leagănă Dintre-o parte în alta, Esti aproape și poți s-o vezi; Dar, un pas înapoi, O clipă de neatenție, Și fețele ei se rotesc, se rotesc Cu neobișnuită înălțime; De fapt doar gîndul tău A închipuit schimbarea; Todeauna să fii convins; Că aceasta e firea lucrurilor; O explorare inspirată dîntre-o parte a ferestrei; Dacă n-ai făcut un pas înapoi...

În românește de Ion Stoica

UN POET - O LUME

Jan Rainis (1865 - 1929)

El mai mare poet al Letoniei a avut o viață plină de zbucium și deziluzii. O permanentă incrințare și-a pus amprenta pe vasta sa operă alcătuită din numeroase volume de poezie, teatru și publicistică...

Consolare

De ti-a rămas ceva neterminat Și noaptea e călău neîmpăcat Tu nu te pierde, Zorii următori Clipi-vor către alți făuritori. Mergi liniștit, la toate este schimb, Caci pe întreg se află doar un nimf Și orișicare cit ar fi de preț, Doar față de el însuși e măreț.

Despre suferință

Orice suferință e înșoțitoare E jignire fără de eșir, Chiar de par uneori frumoasă, Doar cel slab o poate accepta, Cu nemăsurata lui credință

Generozitate

Orice suferință este multă Dar ea stăpînește cu o strîgăit Despuind izvoarele de rele, Unica salvare este lupta Și curmarea răului de zor.

Orice suferință este nepuținăt Omul singur are spre la luptă, Doar unindu-și suferința lui Cu oceanul de dureri al lumii Și pășind alături de ea.

Prezentare și traducere de Stelian Gruiă

ACASA

Copac descult

Cheia norocului, în oratoriul alb al minisrii, e o sanie cioplită într-o noapte de vroj, cînd luna atîrnă, rotundă și roșie, ca un măr copt, în colțul de sus al ferestrei și cînd casa, făcută din lemn, trosnește din șuturi, cuprinsă de senzația stranie că lucecă prin ceașca de vestă de nuntă trimesă de un neam de lebede unul neam de riuri, Ning, și mă simt ca un copac care-o trecut descult prin tot Bărăganul și a coborît la Dunăre să prindă pește la copcă, și-n timp ce aruncă undețele în coama apelor de sub gheață, ramurile i se odihnesc pe stuful colindat de mierle negre, iar aceea dintre ele, singura urșită să ajungă privor și să adăpostască neliniștea unei fele pîndind stingerea de asfințit în asfințituri, caută din ochi încrucșarea de drumuri unde întreg copacul va sfîrși ca perete și masă de han, pîntruc, în iarna prăvăind zăpezi și miracol, sevele lui rotesc în destinul fîntîi, din rădăcină pînă-n vîrf, aspra, înalta spiritualitate a vinului. Cei jerfiți pe credința de-a cînta la pix nu mă vor înțelege. Putin își pasă Ning, și prin gîndurile mele fiecare lup și are cărarea lui, fiecare cuvînt găsește intrarea în vîntul în care-l place să doarmă. Mecanicitatea acestui secol insolubil în vadaul unei băiat și-o fată intră în Mare înîndu-se de

mină, schimbînd singele pe altoiuri de aur și evoluînd pe marginea prăpăstiei - eu mă iubesc, urîndu-mă - n-a putut pe unii să smulgă (mai degrabă cred că n-a găsit cum s-o facă) din patima de-a ne dori ca singura, glorie și împlinire feremecată zăpeziile căzînd. Ninsorașta asta largă și idilică face și puțîni pîrateri; ne abordează cu cangea de argint prin prova coastei-a poatra, aia pe care se spînzură cufundarea în vis, pepețele cules în zori din bostană, niuaua ce se schimbă-n cal nechezind doar spre trecut, briul puteții, starea de veghe, căderea în neastîmpărul la toate ispitile vieții. Ning, și-aș vrea să fiu în malul gîrlei de-acasă, infundat în coajoc, izbind cu toporul în furca unui salcim, interperind semnele de pe drumul Brăilei, cel acoperit cu mros de pline coaptă - călugări fără mănăstire semnele alea de dezbinate închipuri, viscol, sămii răsturnate, și dragoni de aramă răspînd chemări inspirate la o petrecere vicleană, în livada cu dagoare a plitei pe care fierbe-n oale cu mirandemul vinului, todeauna primejidos de puțin, se iscălește, în rumeneli albăstre, o pană de somn, se naște un cîntec melancolic, se infilrăpă neuitarea.

Fănuș Neagu

Luceafărul

Revistă editată de UNIUNEA SCRITORILOR din REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Redactor șef: Nicolae Dan Frontalță Mihai Ungheanu (redactor șef adjuncț), Gheorghe Suciuc (secretar responsabil de redacție)

REDACTIA: București, Piața Scintei nr. 1, tel. 17 32 09 ADMINISTRATIA: Calea Victoriei nr. 115, tel. 50 74 95

Tiparul executat la: COMBINATUL POLIGRAFIC CASA SCINTEII